

Cultuur- en bouwhistorisch onderzoek Tongelresestraat 150

Inhoudsopgave

Inleiding.....	03
I Cultuurhistorie	
1a Plaatsing in tijd en ruimte.....	06
1b Eigenaren en gebruikers.....	09
1c Karakteristiek van dit deel van de Tongelresestraat	12
II Architectuurbeschrijvingen	
IIa Architectuur, exterieur.....	13
Volume A	14
Volume B	16
Volume C	16
Volume D	17
Volume E	18
Volume F.....	18
Overige elementen.....	19
IIb Beschrijving van het interieur	
De ruimtes op de begane grond	20
De ruimtes op de verdieping	24
De ruimtes op de zolder	26
III Samenvattingen, conclusies en advisering	29
IV Interne waardestelling	32
V Bronnen en literatuur.....	37
Colofon.....	38

Inleiding

De heer R. van Hagen van Okko Projectmanagement B.V. verzocht ons namens de heer P. Severijns, werkzaam bij Stichting Woonbedrijf SWS.HhvL uit Eindhoven een onderzoek uit te voeren naar de bouw- en cultuurhistorische waarden die van toepassing zijn op een van de schoolvleugels van de vroegere basisschool De Laak aan de Tongelresestraat in Eindhoven. Woonbedrijf wenst beide schoolvleugels te verbouwen c.q. slopen en aan te passen voor toekomstige bewoning.

De panden staan niet op de gemeentelijke monumentenlijst, maar genieten wel een zekere bescherming vanwege de status die er door de gemeentelijk vastgestelde Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) op is gelegd.

De Tongelresestraat behoort tot de historische wegenstructuur voor 1900. Op de CHW ligt het evenwijdig aan de straat liggende bouwdeel van de school in een zone met aan de weg gerelateerde bebouwing. In het vigerende bestemmingsplan uit 2007 is er geen cultuurhistorische aanduiding. In het ontwerp-bestemmingsplan Tongelre binnen de Ring 2020 heeft de gehele school de bouwaanduiding 'karakteristiek'. De bebouwing aan deze straat geeft namelijk een goed beeld van het karakter van de jonge gemeente Eindhoven in 1920. Omdat deze school twee vleugels heeft die in een haakse hoek staan, heeft men beide vleugels als karakteristiek aangeduid.

De gemeente Eindhoven was ervan op de hoogte dat de school die parallel aan de Tongelresestraat staat, op grond van de monumentale elementen (in dit geval hoofdzakelijk het uiterlijk en de positie aan de straat), de kwalificatie van karakteristiek diende te krijgen. De vleugel, die haaks op de straat staat, mist deze waarde uitdrukkelijk. In de bestemmingsplanprocedure die de karakteristieke waarde bepaalt, is vervolgens verzuimd deze school, wat waarde betreft, in twee delen te splitsen.

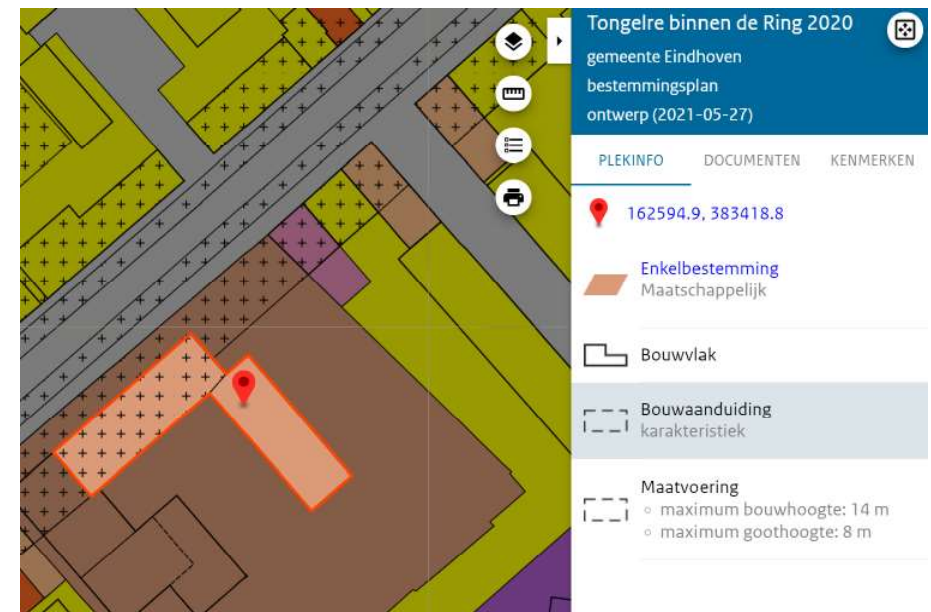
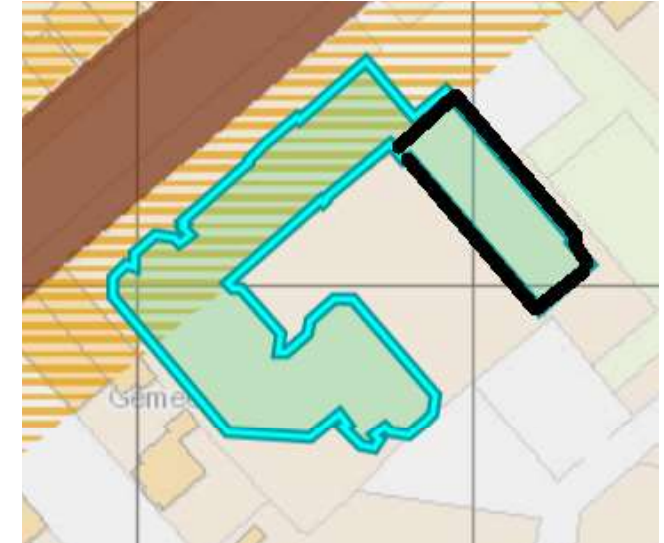
Woonbedrijf was reeds in gesprek met de gemeente Eindhoven om de beide schoolgebouwen te herbestemmen. De school aan de straat zou verbouwd worden en de school daarachter zou worden gesloopt.

Het (ontwerp)bestemmingsplan verhindert nu dat de laatstgenoemde school mag worden gesloopt. Uitsluitend met uitdrukkelijke toestemming van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit kan B&W toestaan deze schoolvleugel desondanks te slopen. Die bevoegdheid heeft het College.

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en B&W zullen dit voornemen alleen kunnen fiatteren, als onomstotelijk vaststaat, dat dit deel van de school geen of weinig elementen herbergt die de karakteristieke waarde zouden kunnen bevestigen.

Woonbedrijf heeft ons bureau verzocht een bouw- en cultuurhistorische waardenstelling te maken om daarmee die karakteristieke waarde van het schoolgebouw of juist het ontbreken daarvan vast te stellen.

Daarbij is de vraag van belang of de beide schooldelen een belangrijke ensemblewaarde hebben. Dat moet in een externe waardestelling blijken. Op pagina 12 zal hier op worden ingegaan.

Afbeelding boven: uitsnede uit de CHW Eindhoven waarbij de dwarsvleugel niet behoort tot de aan de weg gerelateerde bebouwing.

Afbeelding onder: uitsnede uit het bestemmingsplan 2020, waar de dwarsvleugel als karakteristiek wordt aangeduid.

Doel van het rapport

Dit rapport zal de bouwhistorisch waardevolle onderdelen van het gebouw beschrijven en vervolgens die belangrijkste elementen waarderen. Mogelijk zijn behalve het gebouw ook aanvullende factoren waardevol. Die worden dan als cultuurhistorisch waardevol aangeduid. Zo kunnen de historie van het gebouw en de gebeurtenissen en de diverse omgevingsfactoren belangrijker zijn dan het fysieke gebouw zelf. In ons rapport moet duidelijk gemaakt worden, welke bouw- en cultuurhistorische waarden zouden verdwijnen, indien deze schoolvleugel wordt gesloopt.

Het proces van verbouwen, vernieuwen en sloop gaat bijna altijd ten koste van bestaande monumentale waarden. Daarmee verdwijnt immers een stuk bouwhistorie, het collectieve geheugen op deze plaats. Vervolgens ontstaat ook de mogelijkheid om dit geheel of een gedeelte te vervangen door op dat moment nog niet waardevolle elementen. Maar die nieuwbouw kan te zijner tijd ook weer tot een bouwhistorisch waardevol element in de wijk en aan de straat gaan behoren en wordt dan mogelijk ook weer monumentaal. Bouwen en bouwhistorische waardering zijn onderdeel van een continu proces.

Met behulp van deze beschrijving en de daaraan toegekende bouwhistorische waarden kunnen de eigenaar en vervolgens ook de gemeentelijke instanties inzicht krijgen waar de kansen, maar ook de belemmeringen van aanpassingen of eventuele sloop van dit complex gevonden kunnen worden. Welke delen van gevels en daken en welke onderdelen van de ruimtes in het pand zijn op zich waardevol en monumentaal en welke delen zijn indifferent, met andere woorden: kunnen met moderne ingrepen worden gewijzigd of zelfs verwijderd. En zouden daarna weer toekomstige karakteristieke gebouwen worden.

De opzet van dit rapport

In deel I wordt in het onderdeel “Cultuurhistorie” in vogelvlucht de ontstaansgeschiedenis van de omgeving beschreven. Dit verleden is de basis van de huidige bebouwde omgeving die mede tot de cultuurhistorische waardering van deze schoolvleugel leidt.

Vervolgens geven wij enkele bijzonderheden weer van de gebruiksgeschiedenis van de school. Deze is gevonden in gemeentelijke archieven, in kadastrale leggers en in de beschikbare literatuur. De doelstelling hiervan is om informatie over het eigendom te verkrijgen en te zien wanneer belangrijke bouwkundige wijzigingen hebben plaatsgevonden.

Op de overige cultuurhistorische elementen, zoals de historisch gevormde structuur in het gebied, de historisch gegroeide infrastructuur, het historische groen en water en eventueel religieus erfgoed, die op deze locatie of in de onmiddellijke omgeving terug te vinden zijn en de waarden en invloed die hieraan kunnen worden toegekend, zullen wij zeer beperkt ingaan en we zullen ons hoofdzakelijk beperken tot het gebouw zelf.

Deel II, de architectuur, geeft een beschrijving van het pand. In het onderdeel “Architectuur exterieur” hebben wij beschreven welke kenmerkende elementen in de zichtbare voor-, achter- en zijgevels worden aangetroffen. De gebruikte terminologie zal zoveel mogelijk met woorden worden omschreven en met behulp van afbeeldingen worden verduidelijkt. Waar nodig zal uitleg worden gegeven van kenmerkende zaken en zal eventueel een samenvatting worden gegeven.

Deel III geeft de samenvattingen, conclusies en advisering weer die we op basis van de beschreven elementen over het in- en exterieur van het pand kunnen trekken. Dit leidt vervolgens tot mogelijkheden die er zijn en belemmeringen die zullen optreden in geval van toekomstige bouwkundige aanpassing van de gebouwen of onderdelen daarvan. Daarvoor zullen wij, indien mogelijk, ook aanbevelingen doen die naar onze mening de monumentwaardigheid van het pand in stand zullen houden of eventueel verhogen.

In deel IV, ten slotte, zal in het onderdeel “Interne waardestelling” worden ingezoomd op de geconstateerde cultuur- en bouwhistorische waarden van dit pand. Het bouwhistorisch onderzoek is uitgevoerd op basis van de richtlijnen die door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn gegeven.¹

Onder andere met behulp van tekeningen wordt getoond, wat al via de beschrijvingen is verwoord. Onder de kop “Waardevolle elementen” zijn de cultuurhistorisch waardevolle zaken op een rij gezet, die bij de beschrijving aan de orde kwamen en de monumentaliteit vertegenwoordigen.

Noten:

1) *“Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek”, (red. Leo Hendriks en Jan van der Hoeve, Den Haag 2009.)*

Cultuurhistorisch Bureau Hüsken en Zoon
Eindhoven 11 juli 2021

I Cultuurhistorie

Ia Plaatsing in tijd en ruimte

Eindhoven is niet, zoals wel eens beweerd wordt, een samenraapsel van zes dorpen, maar is een samengaan van de historische stad Eindhoven en de omliggende vijf gemeenten Gestel, Stratum, Strijp, Tongelre en Woensel. De gemeenten om Eindhoven heen zijn in 1920 door Eindhoven geannexeerd, toen de stad uit haar voegen groeide.

Daarvoor was eeuwenlang geen echte urgentie geweest, omdat de gemeenten buiten de stad ruimte voldoende hadden. De stad groeide echter door de industrie en toegenomen handel in de loop van de negentiende eeuw uit haar jasje en kon geen kant meer op. Het oppervlak van Tongelre was bijvoorbeeld in 1920 ongeveer dertien keer zo groot als dat van Eindhoven. Woensel was ongeveer vijfendertig keer groter!

De naam Tongelre komt in Nederland en België vaker voor. Behalve de stad in België (Tongeren) ligt er ook bij Oss en bij Boxtel een buurtschap met dezelfde naam.

De oudste vermelding van de plaatsnaam Tongelre stamt uit 1241. Herman Fresco, de broer van Reinier Hanegreve en beiden kinderen van ridder Hendrik van Someren, zag toen af van zijn aanspraken jegens de magister en het klooster van Postel. ¹

De naam Tongelre zou afkomstig zijn van “tange” en “lo”, hetgeen betekent: bosje op een landtong in een laaggelegen gebied. J. de Vries oppert, dat hier wellicht de oude stamnaam

van de Tungri aan ten grondslag ligt. ²

De hertog van Brabant was eigenaar van de gronden in dit deel van Brabant. Hij gaf in 1314 de (grond)cijnzen, dat zijn de pachtopbrengsten van de gronden, aan de heer van Lier (de heer van Helmond). Ook verleende de hertog al vóór 1339 aan de inwoners van Tongelre het recht om op hun gemeentegrond drie zondagse jaarmarkten te houden en bomen aan te planten langs de openbare weg. Verder gaf hij de gemene gronden uit waarin Tongelre, Klein-Tongelre en Urkhoven participeerden. Toen in de 14e eeuw de betekenis van de lakenhandel in Tongelre langzaam afnam, kwam de veehandel op en die zou eeuwenlang voor Tongelre van betekenis blijven. ³

De grondcijnzen waren aan de heer van Helmond uitgegeven. Dat is dan ook de reden dat Tongelre niet tot het kwartier van de Meierij behoort, maar onder het kwartier van Peelland valt.

De belangrijkste kernen van Tongelre waren Tongelre, Klein-Tongelre en Urkhoven.

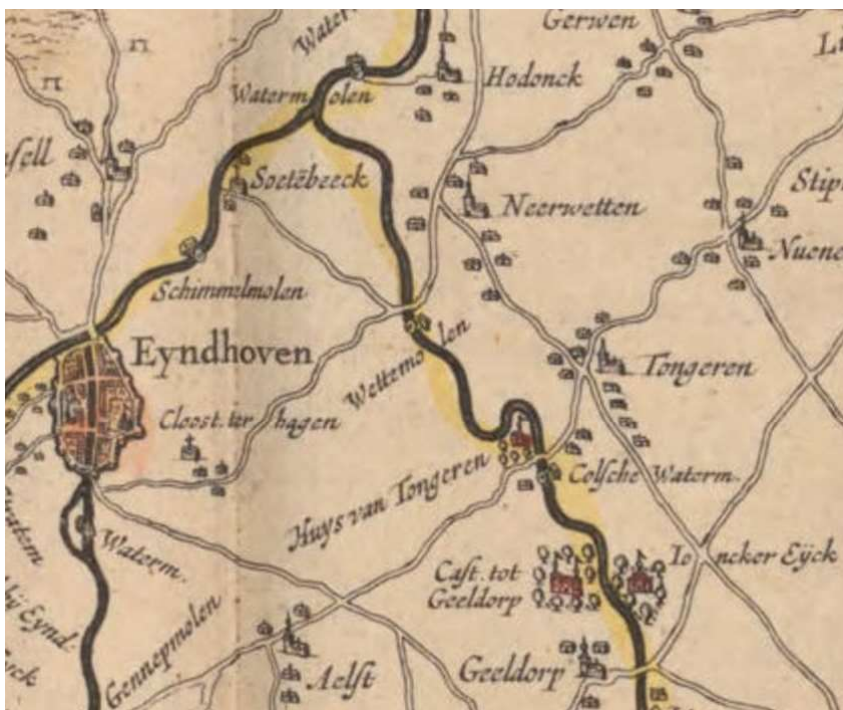
Het centrum van de gemeente Tongelre lag rond de Sint-Martinuskerk, die al in 1399 wordt vermeld. Rond het marktplein stonden veel huizen, waarvan er nog enkele behouden zijn gebleven. 't Hofke 13 is bouwhistorisch onderzocht en blijkt rond 1585 te zijn gebouwd. Het looiershuisje en de schuur van de Merckthoeve zijn vermoedelijk even oud. Huizen met een textiel- en een agrarische herkomst dus.

Looiershuisje

Boven: de boerderij aan de Jeroen Boschlaan is gebouwd rond het eind van de zestiende eeuw.

Detail van de kaart van Blaeu uit circa 1634.

Klein-Tongelre is gelegen tussen 't Hofke, Stratum en de stad Eindhoven. De boerderij die hier nog aan de Jeroen Boschlaan staat, getuigt ook hier van de agrarische activiteiten van de bewoners in deze omgeving. Daarbij moet opgemerkt worden, dat de schuur naast de boerderij de oorspronkelijke boerderij is, die dateert uit de tweede helft van de zestiende eeuw.

Urkhoven tenslotte, ligt tussen Klein-Tongelre en Geldrop. Ook hier was de streek gedurende vele eeuwen afhankelijk van de landbouw. Op een plattegrond van Willebrordus vander Burght, circa 1634 opnieuw uitgegeven door Willem Janszoon Blaeu, is de uitgestrektheid van het toenmalige landschap waarneembaar. Ook is op een latere kaart van Hendrik Verhees goed te zien, dat de toenmalige verbindingsweg tussen Tongelre en de stad Eindhoven via Stratum liep. Zelfs op de kaart van Jacob Kuyper uit 1866 is er nog geen directe verbinding tussen de stad Eindhoven en Tongelre. De huidige Tongelresestraat loopt nog steeds via Stratum naar Tongelre.

Landbouw en veeteelt waren dus de belangrijkste bronnen van inkomsten. Daarbij hoorde ook de kleinschalige handel in agrarische producten, zoals kaas en boter. De thuiswevers zijn vermoedelijk vooral in de wintermaanden in bijna alle boerderijen actief geweest.

Het aantal inwoners van de totale gemeente is vanaf de middeleeuwen tot de achttiende eeuw zeer beperkt geweest. Tussen de jaren 1700 en 1865 varieerde de grootte van de bevolking tussen de 650 en 800 zielen. Pas daarna steeg het aantal met sprongen; in 1910 woonden er circa 1900 inwoners en in 1920 was dat aantal al gegroeid tot 3.200 mensen. Die groei na 1865 had uiteraard te maken met de opkomst van de industrie, die niet alleen in de stad Eindhoven te vinden was, maar ook in Tongelre.

Na de annexatie van 1920 groeide ook Tongelre in een razend tempo. De ontwikkeling aan de Tongelresestraat verliep stormachtig. Zowel het aantal woningen als het aantal bewoners groeide snel, zodat het bouwen van scholen noodzakelijk was geworden. Het Tongelrese grondgebied ten noorden van de spoorlijn was in 1950 echter nog volledig onbebouwd. 't Hofke lag als een oase te midden van de landbouwgronden.

noten:

1 Camps, 271, 272

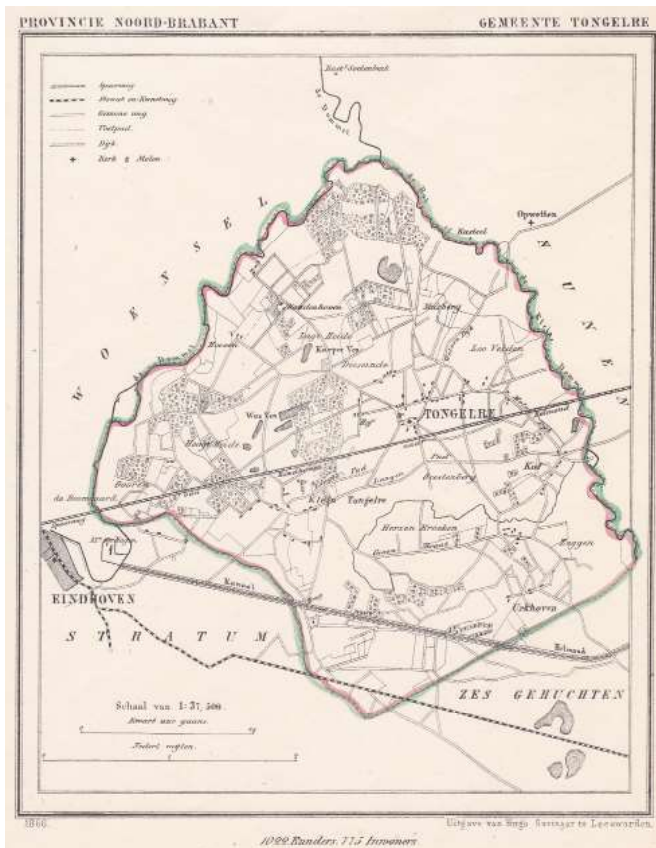
2 J. de Vries, 168

3 J. Melssen

Hierboven: detail van de kaart van Hendrik Verhees uit 1794.

Onder: de kaart van Jacob Kuyper uit 1866 waarop de toenmalige gemeente Tongelre is afgebeeld.

Deze foto uit het gemeentearchief laat een deel van Tongelre tussen de spoorlijn en het kanaal zichtbaar, zoals dat er in 1950 uitzag.

In het midden van links naar rechts de spoorlijnen naar Venlo en Roermond, daarboven is tussen de velden en weilanden de Broekseweg in Woensel met de kerk van O. L. Vrouwe van Altijddurende Bijstand, later het Speelpaleis te zien.

Onderaan ligt het Eindhovens Kanaal, waar de Tongelresestraat overheen loopt via de ophaalbrug.

Het villapark is al bebouwd, de Antonius van Paduakerk staat in het centrum van dit deel van Tongelre en de twee scholen aan de Tongelresestraat zijn hier duidelijk herkenbaar.

Duidelijk is, dat juist hier in de onmiddellijke nabijheid van het kanaal erg veel industrie is gevestigd. Sigarenfabrikant Van Abbe en de houtverwerkers Van Hardenbroek & Langenhuysen en de N.V. Picus waren nog vele jaren bekende namen. In de jaren '90 verdwenen zij definitief.

Ib Eigenaren en gebruikers

De rooms-katholieke kerk van de heilige Antonius van Padua in Eindhoven was aan het begin van de jaren '20 eigenaar van een aantal percelen bouwland aan de Tongelresestraat in de gemeente Eindhoven.

In 1921 werd op een deel van deze percelen een patronaatsgebouw aanbesteed. De bouw daarvan werd een jaar later voltooid. Een ander deel van de gronden werd in 1921 verkocht aan de Eindhovense Sint-Josephvereniging, een overkoepelende organisatie voor rooms-katholiek lager onderwijs in Eindhoven. De Eindhovense stadsarchitect Louis Kooken kreeg vervolgens de opdracht voor de bouw van een schoolgebouw pal naast en tegen het patronaatsgebouw. In 1922 kwam de

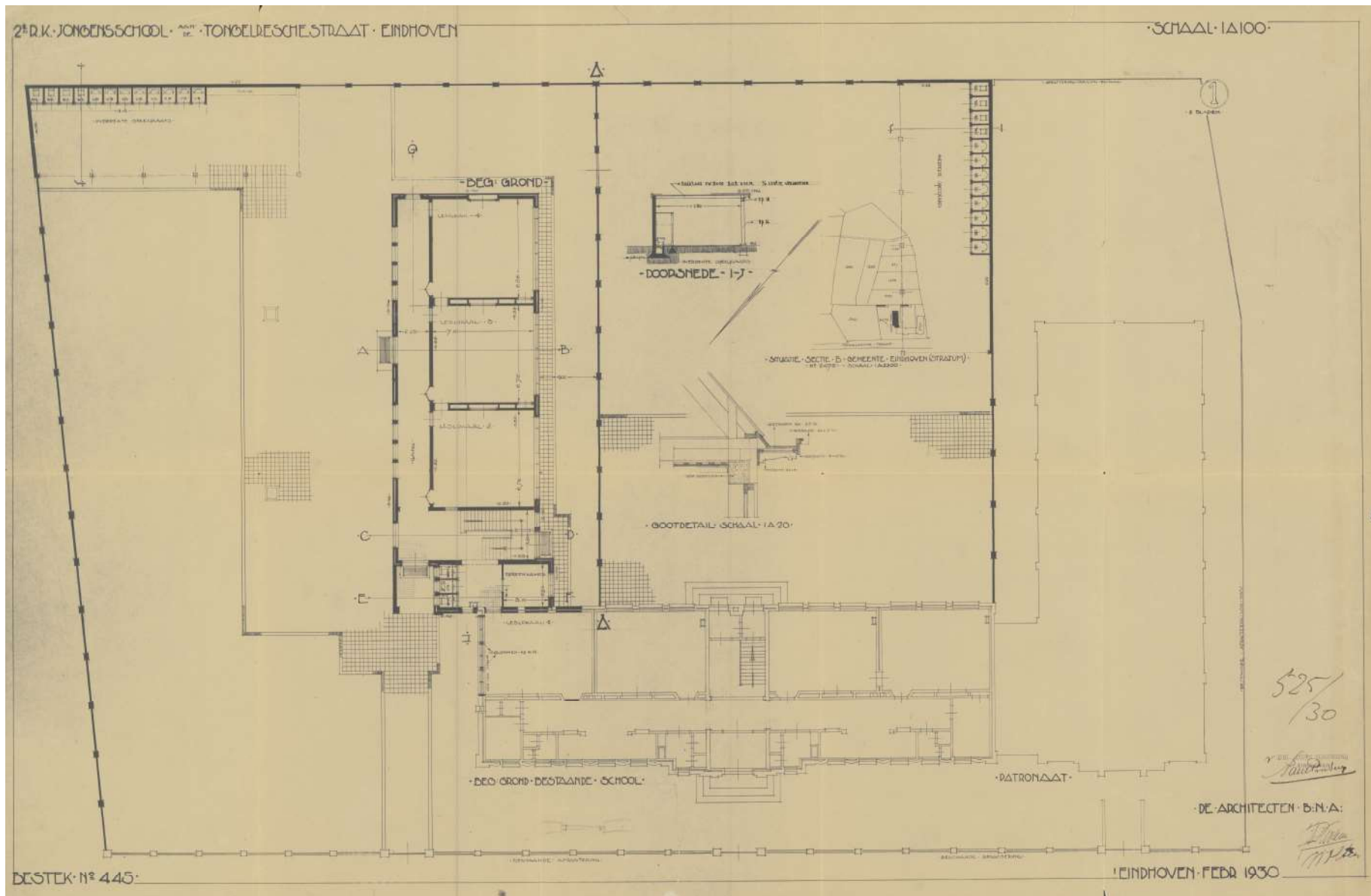
Detail kadastrale hulpkaart 1923.

Op deze foto zijn de Drievuldigheidsschool (links) en het patronaatsgebouw (rechts) zichtbaar.

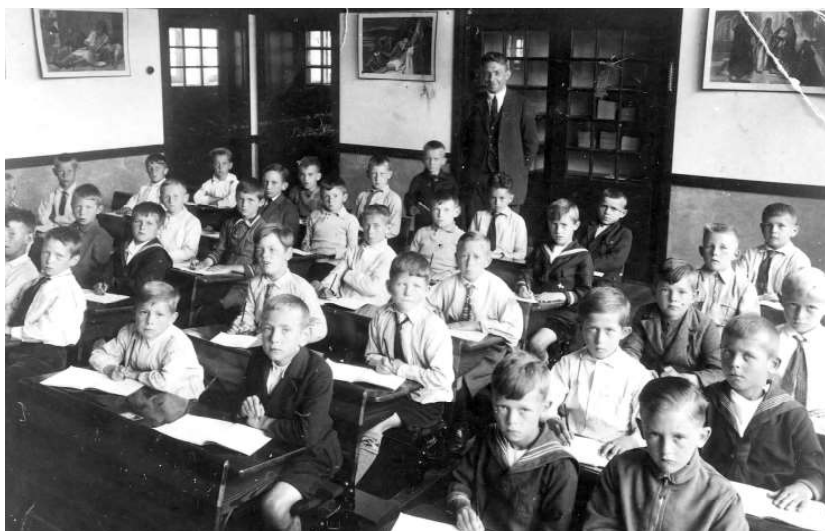
bouw van deze Drievuldigheidsschool, parallel aan de Tongelresestraat gereed. Het adres daarvan luidde Tongelresestraat 138a.

De inzegening van de school vond plaats op 29 november 1922. Vanwege het toenemende aantal leerlingen was de Sint-Josephvereniging in 1929 genoodzaakt om de school uit te breiden met een nieuwe vleugel. Tijdelijk kon tevens onderdak gevonden worden in het naastgelegen patronaatsgebouw, maar in 1930 kregen de architecten Louis Kooken en Frans Wolters de opdracht om een nieuwe vleugel te ontwerpen, die haaks op de oude vleugel zou komen te staan. De architecten worden genoemd in de bouwaanvraag (525/30) uit 1930. Een krantenbericht (De Tijd, godsdienstig-staatkundig dagblad van 12 mei 1932) maakt melding van architecten De Bever en Kooken. Maar op de bouwtekeningen staan toch de handtekeningen van Kooken en Wolters.

Bouwtekening uit 1930 van de begane grond van de nieuwe schoolvleugel.

Als architectenduo bouwden Kook en Wolters in Eindhoven meer katholieke scholen en in verschillende stadsdelen. Uit een bouwaanvraag uit november 1930 blijkt, dat de gebroeders Gebbink aannemers waren voor het bouwen van vloeren en trappen en voor het aanbrengen van lateien op de verdieping van het schoolgebouw. Vermoedelijk waren zij tevens de aannemers van het gehele werk.

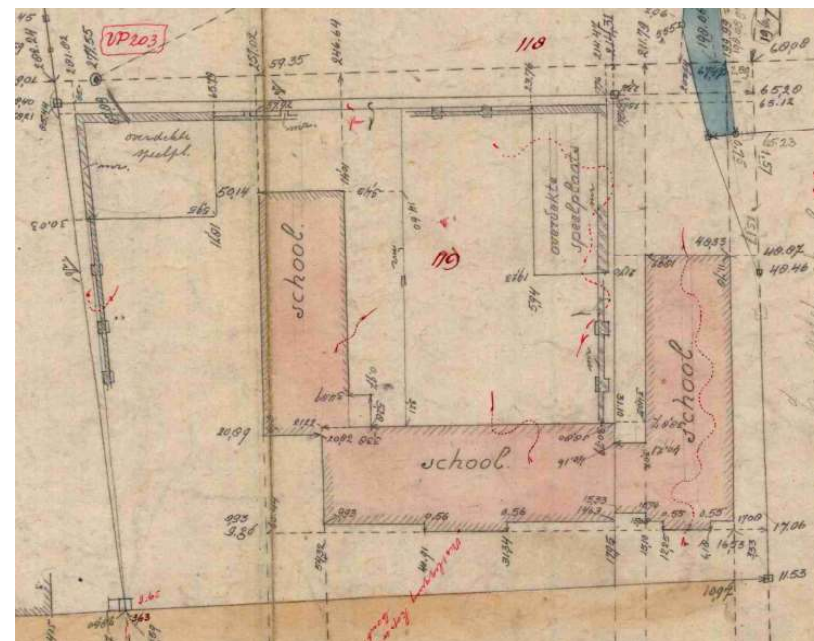
Klassenfoto uit 1932, gemaakt in een van de klaslokalen van de nieuwe Sint-Stanislausschool.

Nog op het einde van 1930 kwam de zesklassige rooms-katholieke 'Sint-Stanislausschool' voor jongens gereed en kon deze in gebruik genomen worden. Kinderen spraken in die tijd over de 'oude school' en de 'nieuwe school'. De nieuwe schoolvleugel kreeg het adres Tongelresestraat 138c, de oude schoolvleugel kreeg huisnummer 138b én een nieuwe naam: de 'Carolus Borromaeusschool'. De nieuwe schoolvleugel bestond uit zes klaslokalen, een spreekkamer, een leermeidenkamer en een handenarbeidlokaal. De schoolvleugel bood tevens onderdak aan de Don Boscogroep van de katholieke verkenners van de parochie Villapark.

F.J.J. (Frans) Geraedts was in 1934 hoofd van de Sint-Stanislausschool. Van 1935 tot 1945 was dat Hubertus J. Carpay. In verband met de bouw van diverse nieuwe woningen in de Tongelresestraat zag de gemeente Eindhoven zich in 1937 genooddacht om de beide schoolgebouwen van nieuwe huisnummers te voorzien. De oude Carolus Borromaeusschool kreeg huisnummer 148, de jongere Sint-Stanislausschool kreeg nummer 150.

Vergelijking van luchtfoto's uit 1960 en 1961 leert ons dat in die jaren het enkellaagse toiletgebouw aan de achterzijde van de school gerealiseerd moet zijn. Charles van Dijck, geboren in Antwerpen, was in de jaren '50 en '60 hoofd van de Sint-Stanislausschool. In 1968 fuseerden beide scholen en werden ook meisjes toegelaten. De naam van de nieuwe school luidde 'Openbare Basisschool De Laak'.

Gemeenschapshuis De Ronde opende in 1982 haar deuren in een nieuw gebouw op de plaats van het oude patronaatsgebouw dat in november 1976 was afgebrand. Mogelijk in 1985 werd een bouwvergunning verleend voor het volledig vervangen en vernieuwen van het bestaande metselwerk van de school. Vermoedelijk waren de werkzaamheden in 1986 hiervan voltooid. Bij controle is inderdaad gebleken dat de buitenmuren zijn gesloopt en vervangen. In datzelfde jaar werd de tenaamstelling van de Sint-Josephvereniging met een overdracht gewijzigd in de Stichting Katholiek Onderwijs Sint Joseph te Eindhoven.

Detail kadastrale veldwerktekening 1930.

Detail luchtfoto uit 1950 van het complex.

Op deze klassenfoto uit het begin van de jaren '60 is links nog de oorspronkelijke hoofdingang van de school te zien.

Ons onderzoek in het kadaster stopt in 1990, toen de papieren kadastrale leggers werden gedigitaliseerd. Op dat moment was de Stichting Katholiek Onderwijs Sint Joseph uit Eindhoven nog altijd eigenaar van de voormalige Sint-Stanislausschool.

In 1999-2000 werden op de verdieping van de schoolvleugel uit 1930 de twee tussenmuren uitgebroken ten behoeve van één doorlopende ruimte. Daartoe werd een viertal stalen portaalspanten gebouwd. De oorspronkelijke hoofdingang werd bij deze verbouwingswerkzaamheden dichtgemetseld en in gebruik genomen als garderobe.

De karakteristiek en ensemblewaarde met de scholen aan dit deel van de Tongelresestraat

De verbinding tussen Tongelre en de stad Eindhoven liep oorspronkelijk over Stratum. Dat veranderde door de aanleg van de provinciale weg van Stratum naar Lieshout in 1870. De nieuwe weg liep van de Geldropseweg (waar nog een klein stenen paaltje aangeeft hoeveel kilometers Lieshout verwijderd was) naar Klein Tongelre en zo verder naar 't Hofke, Nuenen en Lieshout.

Langzaamaan werd de Tongelresestraat tussen het kanaal en Klein Tongelre bebouwd, eerst nog met vrijstaande panden, later met aaneengesloten bebouwing. Aan de zijde van het kanaal afgewisseld met industriële gebouwen zoals Picus, sigarenfabriek De Kroon en ijsfabriek Colen, waar nu het DAF-museum staat. Het Villapark werd duidelijk door de nieuwe aansluitende bebouwing aan de Tongelresestraat afgesloten. Oostelijk werden de wijken Lakerlopen en Doornakkers gebouwd, de laatste ontworpen door J.M. de Casseres. In de dertiger jaren vond verdere verstedelijking plaats door de bouw van grotere huizenblokken van twee lagen met kap. De leerlingen van de scholen kwamen uit het Villapark en uit de nieuwe wijk Lakerlopen tussen de Tongelresestraat en de Kempensebaan. De Nutsschool aan de Reigerlaan voorzag niet in katholiek onderwijs voor het Villapark, terwijl daar de Sint-Antonius van Paduakerk in het begin van de jaren '20 al gebouwd was. In het noordelijke deel van de nieuwe wijk Lakerlopen was sinds eind jaren '20 ook behoefte aan een katholieke school. De noordwestzijde van de straat is bebouwd met de kenmerkende dertigerjarenpanden. De huizen met roodbruine bakstenen gevels hebben een tweede verdieping en een kap, die dwars op de straat staat of als topgevel is gebouwd. Sommige hebben nog de bouwstijl van de Amsterdamse School. Verderop, oostelijk, zijn al veel van die woningen afgebroken of gerenoveerd. We kunnen hier dus bouwkundig duidelijke spreken van een ensemble. De rooilijn aan die zijde loopt honderden meters in kaarsrechte lijn.

De woningen aan de zuidoostzijde van de straat vormen de afsluiting van de wijk Lakerlopen en zijn aan de doorgaande weg gerelateerd. De scholen die hier desijds gebouwd zijn, pasten ook in de architectuur van de omringende bebouwing. Ze staan in het bouwblok tussen de Rubenslaan en de Pieter Breughelstraat waar de rooilijn enigszins varieert. De scholen stonden als het waren in de achtertuinen van de woningen aan beide genoemde straten. Hoewel opgeslokt door de bebouwing is hier eigenlijk sprake van een negatieve ensemblewerking. Tegenwoordig staan verderop nieuwbouwwoningen in brede bouwblokken die een afwijkende rooilijn hebben.

In de periode van de voorbije negentig jaar is juist deze zuidoostelijke straatwand sterk veranderd. De school aan de straat laat nog het vertrouwde beeld zien, maar zowel links als rechts daarvan is het karakter gewijzigd. Pas vijftig meter naar links, voorbij de ruime speelplaats, staan nog oorspronkelijke woningen (waarvan er één nieuw gebouwd). Rechts van de school is een oud patronaatsgebouw, ooit gebouwd in de stijl van de school, al weer enkele decennia geleden afgebroken, waarna een nieuw accommodatiecentrum gebouwd werd in een volledig van de omringende bebouwing afwijkende stijl. De speelplaats naast de school toont zich nu als een gapend gat. De school die nu dwars op de straat staat, mist samenhang met de Tongelresestraat. De oude Drievuldigheidsschool aan de straat volgt exact de oriëntatie van de Tongelresestraat en vormt daarmee dus een duidelijk ensemble, maar de zijvleugel doet dat niet. Daarom valt die nauwelijks op in het straatbeeld.

II Architectuurbeschrijvingen

Ila Beschrijving van het exterieur

Algemene beschrijving

Om deze samengestelde schoolvleugel op een duidelijke en logische manier te beschrijven, hebben wij deze onderverdeeld in een aantal verschillende volumes, die verschillend van grootte en dakbedekking zijn:

volume A - het brede tweelaagse hoofdvolume onder zadeldak

volume B - een smal tweelaags volume onder zadeldak, waarvan de nok iets lager ligt dan die van volume A

volume C - een smal drielaags volume met trappenhuis onder platdak

volume D - een smal tweelaags volume met onder meer toiletten onder platdak

volume E - een smal enkellaags volume met garderobe, vermoedelijk uit 1985-1986, onder platdak

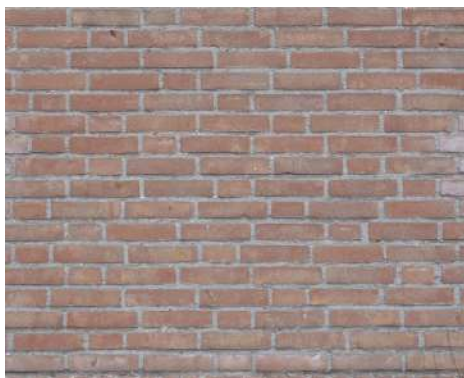
volume F - een smal enkellaags volume met toiletten uit 1960/1961 onder platdak

De volumes A t/m D behoren tot de oorspronkelijke bouw uit 1930. Volume E was oorspronkelijk de overdekte hoofdentree, in 1999 is deze dichtgezet en bij de school betrokken als garderobe. Volume F is in 1960/1961 gerealiseerd.

Van alle volumes zijn -vermoedelijk in 1985-1986- de bakstenen gevels gesloopt en zijn er nieuwe gevels opgebouwd in schoon metselwerk van lichtrode bakstenen in een wild verband. De enige fragmenten van het oorspronkelijke metselwerk uit 1930 vinden we

bovenaan in de schuine zijden van de noord-westelijke

gevel van volume A, die in het zicht ligt omdat volume B een fractie lager is gebouwd. Deze delen zijn opgebouwd in schoon metselwerk van donkerrode bakstenen. Op foto's is te zien dat de gevels in kettingverband zijn opgebouwd. Alle gevels van het gebouw zijn voorzien van hoge trasramen in hetzelfde soort metselwerk en -verband, die worden afgetopt door rollagen van drielozoren met op de hoeken twee op elkaar geplaatste baksteenkoppen. De trasramen met de rollagen steken een fractie uit ten opzichte van het hoger gelegen metselwerk.

Volume A

Volume A is het hoofdvolume van de schoolvleugel. Het betreft een tweelaags bouwdeel onder zadeldak. In de lange noordoostelijke gevel was oorspronkelijk een zij-ingang geplaatst. Na de verbouwingen in de jaren '80 is deze niet meer teruggekomen. Uiterst links en uiterst rechts in deze lange noordoostelijke gevel is een lange kunststof regenpijp aangebracht. De onderzijden van deze regenpijpen zijn uitgevoerd in verzinkt staal. De indeling van de gevel is drieledig, waarbij

de begane grond gelijk is aan de verdieping. Op beide niveaus zijn in de middelste travee drie rechthoekig-staande vensters geplaatst, die in het midden een tussendorpel bevatten, die even breed is als de kozijnen. Op deze plaats zat voorheen de reed genoemde zij-ingang. De vensters zullen dus uit de jaren '80 dateren. De vensters bevatten geen ramen, maar vaste glasruiten met aan de onderzijde een ventilatiegleuf. Alleen in het bovenste deel van het middelste venster is een enkelruits raam aangebracht, dat als valraam functioneert. Onder elk venster is een schuin geplaatste raamdorpel van donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels geplaatst. Hoewel dergelijke tegels al in de eerste helft van de twintigste eeuw voorkwamen, betreft het hier exemplaren uit 1985/1986. Elk venster wordt aan de bovenzijde overspannen door een steense rollaag. Zowel links als rechts van deze centrale travee bevat de hoektravee vier van dergelijke vensters. Mogelijk stammen de kozijnen hiervan nog uit 1930. Van beide sets vensters zijn in de bovenste delen van de buitenste vensters enkelruits valramen geplaatst. Op de verdieping een identieke gevelindeling als op de begane grond. Mogelijk zijn de drie vensters in de centrale travee nog origineel. De gevel wordt afgetopt door een origineel, uit 1930 stammend, ver overstekende houten bakgoot, afgewerkt met een neuslijst en een zinken kraal.

Van de korte noordwestelijke zijgevel van volume A, een puntgevel, zijn, zoals reeds vermeld, slechts kleine delen onder de dakrand zichtbaar. Dit metselwerk dateert nog van 1930. De beide schuine zijden van de gevel worden beëindigd door een koppenlaag en worden afgetopt door rode, gesmoorde gevelpannen, met in de nok een eindvorstpan.

Ook in de lange zuidwestelijke gevel zijn uiterst links en rechts regenpijpen aangebracht, vergelijkbaar met die in de lange noordoostelijke gevel. Deze zuidwestelijke gevel kent een indeling van drie vensterassen, waarbij opnieuw de indeling van de begane grond en de verdieping gelijk zijn.

In elke vensteras twee vierledige kunststof vensterpartijen van vier naast elkaar geplaatste onder- en bovenramen. De buitenste onderramen van elke vensterpartij kunnen naar buiten toe opengeklapt worden. Elk van de buitenste bovenramen functioneert als valraam. Boven elk van de zes vensterpartijen is een moderne aluminium zonwering bevestigd. Onder de linkervenster partij van de begane grond en de drie vensterpartijen op de verdieping zijn schuin geplaatste raamdorpels van donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels uit de jaren '80 geplaatst. Onder de middelste en rechtervensterpartij van de begane grond zijn deze vervangen door lange aluminium raamdorpels. De rollagen van drieklezoren, die de vensterpartijen overspannen, gaan deels schuil achter de rolkasten van de zonweringen. De bakgoot, die de gevel beëindigt is gelijk aan die van de noordoostelijke gevel.

Van de korte zuidoostelijke zijgevel van volume A, een puntgevel, is het begane grond gedeelte bebouwd met de toiletgroep uit 1960/1961, volume F. Rechts op de verdieping is een rechthoekig-staand houten venster geplaatst, dat mogelijk nog uit 1930 stamt en dat in het midden gescheiden wordt door een tussendorpel die even breed is als de kozijnen. Boven- en onderraam bevatten aan de onderzijde een horizontale ventilatiegleuf. Onder het venster een schuin geplaatste raamdorpel van donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels. Boven het venster een steense rollaag. Op het niveau van de zolder drie kleine, rechthoekig-staande, houten enkelruitsramen, die mogelijk nog uit 1930 stammen. Onder elk raam de gebruikelijke raamdorpel van tegels, boven elk raam een steens rollaagje. De schuine zijden van de gevel worden afgetopt door rode, gesmoorde gevelpannen, met in de nog een eindvorstpan.

Het zadeldak is belegd met dubbele rode, gesmoorde verbeterde holle dakpannen. In beide lange dakschilden is een originele, brede, houten dakkapel met vijftien ramen opgenomen. Van deze vijftien ramen kunnen steeds het tweede, vijfde, achtste, elfde en veertiende raam naar buiten toe geopend worden, de andere ruiten zitten vast in het kozijn. Bij elk van beide dakkapellen loopt uiterst links en uiterst rechts een kunststof regenpijp langs het dak naar beneden. Vervolgens is een dergelijke regenpijp tussen vijf ramen aangebracht, zodat er steeds vier regenpijpen per dakvenster zijn. De centrale regenpijpen lopen langs de kozijnen verticaal naar beneden. De wangen van de dakkapellen zijn bekleed met leien in een maasdekking. De dakkapellen hebben een platdak met een relatief ver overstekende houten dakrand, afgewerkt met een neuslijst en een zinken kraal. Rechts boven de brede dakkapel steekt een moderne afvoerpijp uit het noordoostelijke dakschild.

Volume B

Volume B staat tegen de korte noordwestgevel van volume A aan. Het betreft een relatief smal tweelaags volume onder zadeldak, dat een fractie lager is dan dat van volume A. Aan de zuidwestzijde is tegen volume B een drielaagse trappenhal, volume C, gebouwd. De zichtbare noordoostelijke gevel van volume B bevat zowel op de begane grond als op de verdieping een rechthoekig-liggend houten tweelichtvenster, dat mogelijk nog uit 1930 stamt en dat in het midden gescheiden wordt door een houten tussenstijl die even breed is als de kozijnen van het venster. Onder de vensters een schuin geplaatste raamdorpel van donkere, geglazuurde, hardgebakken tegels. Boven elk venster een steense rollaag. De gevel wordt beëindigd door een relatief ver overstekende houten bakgoot die is afgewerkt met een neuslijst en een zinken kraal. De bakgoot loopt in de korte noordwestelijke gevel van volume B kort door.

Van de korte noordwestelijke zijgevel van volume B, een asymmetrische puntgevel, is de begane grond bebouwd met de volumes D en E. De asymmetrie wordt veroorzaakt door de drielaagse bouw van volume C. Van de noordwestelijke gevel van volume B is het rechterdeel van de verdieping bebouwd met volume D. Het linkerdeel van de gevel is blind. Op het zolderniveau drie vensters, vergelijkbaar aan die in de zuidoostelijke puntgevel. Ook de afwerking met gevelpannen is gelijk aan die gevel.

Het zadeldak van volume B is belegd met rode, gesmoorde verbeterde holle dakpannen.

Volume C

Volume C is de drielaagse trappenhal van de schoolvleugel die tegen het zuidoostelijke deel van volume B is gebouwd. Het volume heeft een platdak.

Op de begane grond een ingangspartij, bestaande uit een dubbele openslaande glas-houtdeur, gevat in een houten kozijn, waarvan de stijlen rusten op hoge betonnen deur-neuten. Onder de deuren een betonnen drempel. Boven de ingangspartij een betonnen luifel, afgewerkt met een zinken kraal. Uit het rechterdeel van de luifel steekt een kort, loden waterspuwertje. De ingangspartij is bereikbaar via een stoepje van licht-rode klinkers binnen een omranding van dezelfde soort klinkers.

Geheel bovenaan in de gevel loopt uiterst links en rechts een korte kunststof regenpijp langs de gevel naar beneden. Zowel in de eerste als in de tweede bouwlaag is een fors, rechthoekig-liggend houten drieruitsvenster geplaatst. Onder elk venster een schuin geplaatste raamdorpel van donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels. Boven het onderste venster een rollaag van drieklezoren, boven het bovenste venster een steense rollaag die de overstekende houten bakgoot raakt, die is afgewerkt met een neuslijst en zinken kraal en aan beide zijden van de gevel doorloopt. De bakgoot van volume C ligt ongeveer een meter hoger dan die van volume A en de daklijn van volume D.

Volume D

Volume D is een tweelaags volume onder platdak aan de uiterste noordwestzijde van de schoolvleugel. Dit volume staat naast het lage volume E en vormt een verbinding met de oude Carolus Borromeusschool uit 1922. Aan de zuidwestzijde steekt volume D ongeveer een meter naar voren ten opzichte van het naastgelegen volume C. Uiterst links loopt een kunststof regenpijp langs de zuidwestelijke gevel naar beneden. Het onderste deel daarvan is van verzinkt staal. Bovenaan een kunststof vergaarbak.

De begane grond van deze gevel van volume D is blind uitgevoerd. Op de verdieping drie kleine, rechthoekig-staande enkelruits toiletvenstertjes met bovenaan in elke ruit een ventilatie-eenheid. Onder elk venstertje een schuin geplaatste raamdorpel van donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels. Boven elk venstertje een rollaagje van drieklezoren. De bovenzijde van de gevel is belegd met donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels, die in feite vergelijkbaar zijn met de tegels van de raamdorpels in de school. Ook de (blinde) korte zuidoostelijke gevel van volume D wordt aan de bovenzijde door een rand van dergelijke tegels beëindigd.

De noordoostelijke gevel van volume D is op het begane grondniveau bebouwd met volume E. Even boven het platdak van dit volume E is in de gevel een modern aluminium ventilatierooster opgenomen. De verdieping van deze gevel is blind uitgevoerd en wordt afgetopt met een rand van donkere tegels.

Van de noordwestelijke gevel zijn beide niveaus zichtbaar. Uiterst rechts loopt een kunststof regenpijp langs de gevel naar beneden. Deze wordt in het midden onderbroken door een met trespaplaten beklede uitbouw van de zijgevel van de Carolus Borromaeusschool. Bovenaan in de bovenste regenpijp een kunststof vergaarbak. Het beganegrondgedeelte van deze gevel is blind. Rechts op de verdieping een rechthoekig-staand houten venster geplaatst, dat in het midden een tussendorpel bevat, die even breed is als de kozijnen. Het venster bevat geen ramen, maar vaste ruiten. Bovenaan in de bovenste ruit is een ventilatie-eenheid geplaatst. Onder het venster een schuin geplaatste raamdorpel van donkere tegels, boven het venster een steense rollaag. Ook deze gevel wordt afgetopt door een rand van liggende donkere tegels.

Volume E

Volume E was tot 1999 opengewerkt en vormde de hoofdingang van deze schoolvleugel. Bij de grootschalige verbouwingen, medio jaren '80 is de noordoostelijke zijgevel opgemetseld. De noordwestelijke zijgevel van volume E ligt enkele centimeters terug van de naastgelegen geveldelen en is zo'n vijftien jaar jonger dan het reguliere metselwerk van deze schoolvleugel uit het midden van de jaren '80. Waar het reguliere metselwerk lichtrood van kleur is, is het metselwerk in deze gevel rood van kleur. Ook de voegen zijn anders vormgegeven dan de reguliere voegen.

Van de oorspronkelijke hoofdingang van deze schoolvleugel is het ver overstekende betonnen platdak uit 1930 bewaard gebleven. Het dak is aan de bovenzijden afgewerkt met een zinken kraal. Uiterst rechts loopt vanuit het platdak een regenpijp langs de gevel van volume D naar beneden. Deze is hoofdzakelijk uitgevoerd in verzinkt staal. Het bovenste deel is van kunststof.

Volume F

Van alle bouwdelen van de Sint-Stanislausschool is volume F het jongst. Het is in 1960/1961 gebouwd als toiletgebouw. Ook dit volume heeft in de jaren '80 nieuwe gemetselde gevels gekregen.

Aan de bovenzijden van de gevels zijn platte, donkere, geglaazuurde, hardgebakken tegels geplaatst. De korte zijgevels van volume F lopen niet door in de lange gevels van volume A, maar liggen zo'n tien centimeter terug van deze gevels. De korte zuidwestelijke gevel is blind uitgevoerd. Uiterst rechts loopt een verzinkte stalen regenpijp langs de gevel naar beneden. Bovenaan een kunststof vergaarbak.

Links van het midden van de lange zuidoostelijke gevel is een set houten stolpdeuren geplaatst, die zijn gevat in een houten kozijn, waarvan de stijlen rusten op hoge betonnen deurneuten. Onder de deuren een betonnen drempel. Boven de deuren een steense rollaag. Rechts in deze gevel zijn op twee plaatsen door middel van drie staande rode baksteenstrekken verticale ventilatiegaten aangebracht.

Uiterst links in de noordoostelijke gevel van volume F loopt een verzinkte stalen regenpijp naar beneden. Bovenaan deze regenpijp een halfronde

verzinkte stalen vergaarbak. Rechts in deze gevel een houten deur, gevat in een houten kozijn, waarvan de stijlen rusten op hoge betonnen deurneuten. Onder de deur een betonnen drempel en boven de deur een steense rollaag. De deur is bereikbaar via een stoepje van lichtrode klinkers. Links van de deur is op het metselwerk het huisnummer 150 geschilderd. Tussen de deur en de regenpijp is een rechthoekig-liggend venster met een beplating dichtgezet. Onder dit venster een aluminum raamdorpel en boven het venster een steense rollaag.

Overige elementen

Aan de zijde van de Tongelresestraat wordt het schoolplein begrensd door een verzinkt stalen spijlenhekwerk dat op muurdelen geplaatst is. Deze muurdelen stammen vermoedelijk uit de jaren '50 van de twintigste eeuw en zijn opgebouwd in schoon metselwerk van rode bakstenen in een Vlaams verband. De muurdelen worden aan de bovenzijden afgetopt door een halfsteense rollaag. Op reguliere afstand zijn delen van de muurdelen verdikt als een muurpijler. Hierop staat een verzinkte stalen stijl, die twee hekwerken met elkaar verbindt. De muurdelen met hekwerken worden onderbroken door een dubbele verzinkte stalen spijlendeur, met aan weerszijden daarvan een bakstenen hekpijler, opgebouwd in schoon metselwerk van rode bakstenen in een halfsteens verband en eveneens daterend uit de jaren '50. Bovenaan elk van beide hekpijlers een licht uitstekende halfsteense rollaag, met in de hoeken twee op elkaar geplaatste baksteenkoppen. De afgeplatte bovenzijden van de hekpijlers zijn gecementeerd.

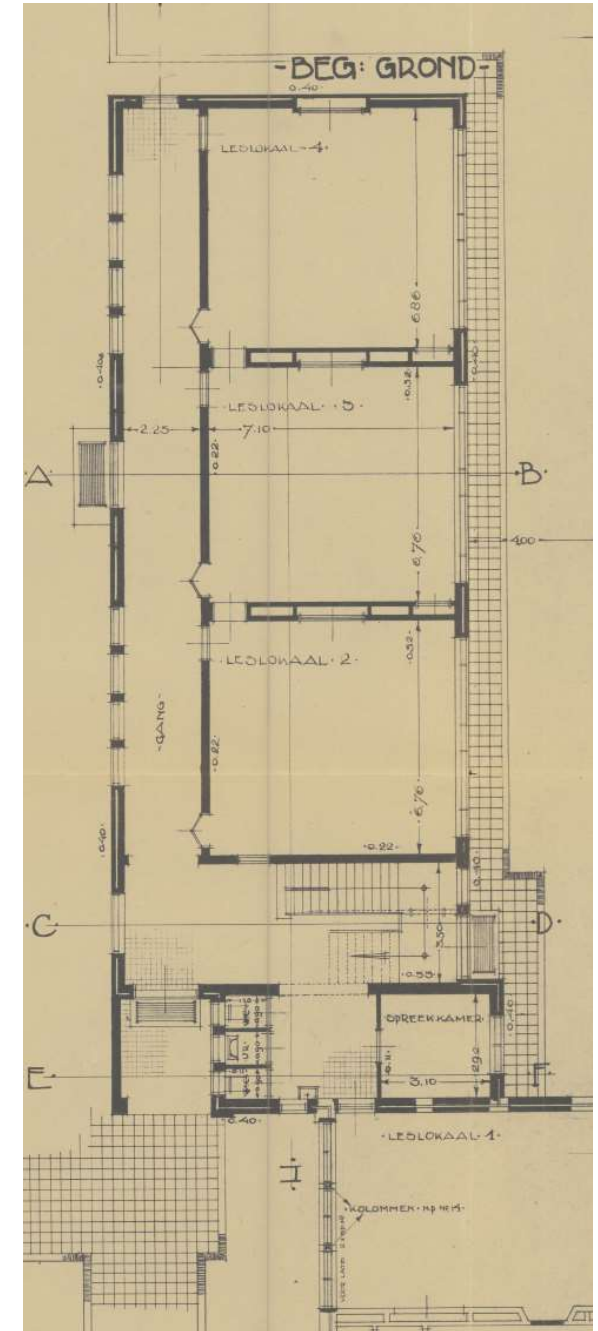
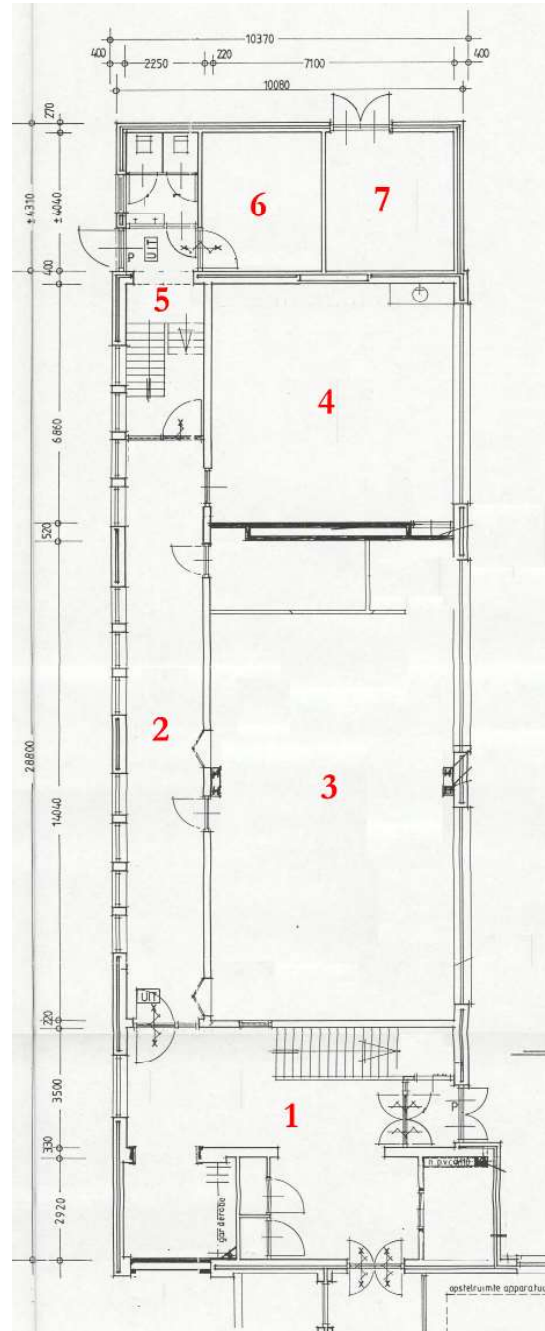
IIb Beschrijving van het interieur

De ruimtes op de begane grond

De voormalige Sint-Stanislausschool, die in dit rapport wordt onderzocht, staat haaks op de school die parallel aan de Tongelresestraat ligt. Het complex kon na de bouw in 1930 op meerdere plaatsen worden betreden.

In het verleden was een hoofdingang gebouwd in het centrale deel van de lange noordoostelijke gevel. Via de speelplaats aan de Tongelresestraat was in het verleden een tweede toegang gebouwd in de hoek van de noord- en de oostgevel. Een derde entree was vanaf de speelplaats aan de westzijde van het schoolgebouw te bereiken.

De entree in de noordoostelijke gevel is afgebroken toen die gevel in het midden van de jaren '80 opnieuw bekleed werd. De overdekte entreepartij in de hoek van de noord- en de oostgevel is in 1999 dichtgezet. De entree aan de westelijke speelplaats is momenteel nog aanwezig, maar is geheel vernieuwd in de jaren '80.

De trappenhal (1)

Komend vanaf de speelplaats aan de westzijde van de school is een tochtal-
letje te bereiken. De wanden zijn tot halverwege bekleed met moderne gegla-
zuurde tegeltjes. De ruimte tussen de tegeltjes en de pleisterlaag is opgevuld
met een kleurige meanderende lijn van mozaïek, bestaande uit deeltjes van
tegeltjes en alledaagse gebruiksvoorwerpen uit de jaren rond 2000. Deze
sierlijnen zijn zowel in de trappenhallen van de begane grond als die op de
verdiepingen aangebracht.

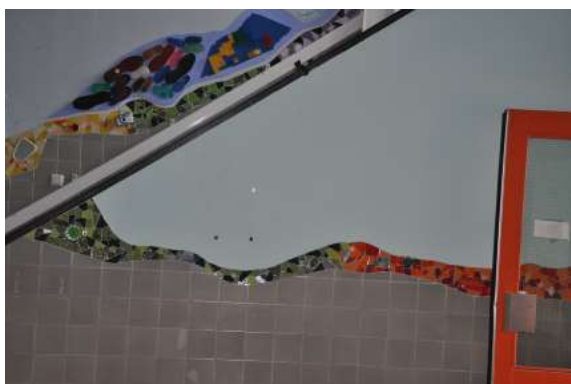
Hoog in de oostgevel is een tweeledig liggend venster opgenomen. Daaronder
een vensterbank van dunne hardgebakken tegeltjes.

Het tochtal-
letje wordt aan beide zijden door dubbele glas-houtdeuren afge-
sloten.

De trappenhal is verbonden met
een garderoberuimte. Deze ruimte is
ontstaan in 1999, toen de overdekte
entree in de noordoosthoek is dicht-
gezet. De wanden van deze ruimte zijn
gestuct, regels en de haken waaraan
de jassen kunnen worden opgehan-
gen, zijn modern. Ook deze jassenhangers tonen weer een grote diversiteit met veel fantasie.

Een tweede ruimte in de trappenhal verbindt deze hal met het schoolgebouw, dat parallel
aan de Tongelresestraat staat. De wanden zijn ook hier met moderne hardgebakken tegeltjes
bekleed, de wanden zijn gestuct en daartussen weer de sierstrook. Een zijde van deze ruimte
is bestemd voor de gas-, water- en elektriciteitsaansluitingen. De trap die naar de verdieping
leidt, is tegen de wand van het klaslokaal gebouwd. In die wand
was oorspronkelijk een eenvoudig venster geplaatst, zodat vanuit
het klaslokaal enig toezicht was op de hal. De andere zijde van de
trap wordt met een houten trapleuning en een laag muurtje met
moderne geglazuurde tegeltjes naar boven geleid. De traptre-
den zijn met noppenvinyl belegd. De forse (betonnen) trappaal is
met hardgebakken tegeltjes bekleed en de bovenzijde daarvan is
voorzien van een marmeren afdekplaat die rondom over de rand
steekt. Die marmerbekleding loopt ononderbroken op het muurtje
door naar boven.

De hal is ook met een deur verbonden met de gang, die naar de
klaslokalen leidt. Het moderne en ongeprofileerde meerledige
raamwerk waarin de deur is geplaatst heeft een groot bovenlicht
en een viertal smalle zijramen.

De gang voor de klaslokalen (2)

De muren aan beide zijden van deze gang zijn met de standaard moderne geglaazuurde tegels bekleed. Onderaan is in de jaren negentig een smalle houten plint gezet. De overige delen van de muren zijn gepleisterd en het plafond is met vezelplaten verlaagd.

Vier vensters in de bovenste helft van de oostelijke lange zijmuur zorgen voor natuurlijk licht in deze gang. Onder deze vensters zijn vensterbanken van donker hardsteen aangebracht.

De deurkozijnen van de klaslokalen zijn met moderne deklatten samengesteld. Een van de stompe binnendeuren is bovenaan voorzien van een ruit. Het hang- en sluitwerk is modern.

Het klaslokaal dat voorheen door het hoofd van de school werd gebruikt, heeft aan de zijde van de gang een tweeledig raamwerk dat een vooruitstekende driehoekige vorm heeft. De muur met tegeltjes onder dit raam steekt ook puntig uit. Het hoofd van school kon door dat raam de hele gang overzien.

Net na de derde binnendeur is weer een modern en ongeprofileerd meerledig raamwerk geplaatst, dat identiek is aan het raamwerk dat bij de ingang van deze gang staat. Achter dit raamwerk is een moderne stalen trap te bereiken die naar de verdieping leidt.

Samengevoegde klaslokalen (3)

Onder de deur naar klaslokaal 3 ligt een brede hardstenen drempel en in het lokaal ligt een relatief hoge plint.

Hel lokaal is volledig gestript. In het midden zijn tegen de zijgevels nog de aanzetten van de oude tussenmuur zichtbaar.

Het lokaal heeft een betonvloer, alle wanden zijn gepleisterd en het plafond is verlaagd met vezelplaten. De westelijke wand van de oude lokalen bestaat bijna volledig uit een samenstel van vier vensters met elk een bovenlicht. Onder de vensters zijn diepe vensterbanken aanwezig. De houten kozijnen zijn allemaal vervangen door kunststoffen exemplaren. De

oude houten, relatief hoge plinten zijn bewaard gebleven.

Het driehoekige raam in de wand tussen de gang en dit klaslokaal is hier als een van de weinige originele elementen nog aanwezig.

Een tweede driehoekig raam in het tweede klaslokaal is verwijderd en vervangen door kozijnstijlen en een stompe deur.

Aan de achterzijde is recentelijk een muur geplaatst die aan de zijde van de speelplaats een opening van een ruime meter heeft, waarmee een ruimte voor een keukentje met een eenvoudig keukenblok is gecreëerd. In die scheidingswand is een breed liggend venster met draadglas aangebracht.

In het keukentje zijn de wanden tot halverwege met standaard geglazuurde tegeltjes bekleed. Tussen dit keukentje en de gang is nog een afgescheiden ruimte gecreëerd, die aan twee zijden een binnendeur heeft. De deur die aan de gang grenst, staat op de originele plaats, de ingang van het tweede klaslokaal. De kozijnstijlen bestaan deels uit deklatten en zijn niet geprofileerd, de drempel is breed en van hardsteen en de plint is origineel en vrij hoog. De tussendeur is modern.

Het achterste klaslokaal (4)

Onder de deur naar klaslokaal 3 ligt een brede hardstenen drempel en in het lokaal ligt een relatief hoge plint.

De ruimte van het oorspronkelijke derde klaslokaal is volledig gestript. Het plafond is verlaagd met vezelplaten. Ook deze ruimte heeft een wand die bestaat uit 4 vensters met elk een bovenlicht en een brede vensterbank eronder. De wand tussen de geschakelde klaslokalen en deze ruimte heeft een ingebouwde kast die met een stompe binnendeur is afgesloten.

Uitsluitend een keukenblok met daarboven keukenkastjes en ernaast een aansluitend tafeltje is bewaard gebleven. Tegen de wand achter het keukenblok zien we de standaard geglazuurde tegeltjes.

Omdat een deel van de vezelplaten verwijderd is, kan gezien worden hoe het originele plafond is samengesteld. De plafonds zijn opgebouwd met rachelwerk (tengels), waartegen een laag riet was bevestigd. Daartegen is een raaplaag van grove kalk gesmeerd, die is afgewerkt met stucwerk. Dit was tot in ver de twintigste eeuw een gebruikelijke plafondafwerking. Ook bij dit klaslokaal is de oorspronkelijke driehoekige uitstulping met dito venster verdwenen.

Het achterste deel van de gang met een trap naar de verdieping (5)

In het recente verleden is op deze plaats een stalen trap met hardhouten treden geplaatst, die via een klein bordes naar de verdieping voert. Tegen de achterzijde van de school is in het begin van de jaren '60 een enkellaags volume gebouwd, dat in open verbinding staat met de school. Als verlengde van de gangpartij zijn twee toiletruimtes ingericht. Deze kunnen met moderne stompe deuren afgesloten worden. De ruimtes zijn volledig met de standaard moderne geglazuurde tegeltjes bekleed.

Bergruimtes (6 en 7)

Naast de toiletpartij aan de achterzijde van de school is in het enkellaagse nieuwbouwdeel een ruimte aanwezig, die volledig leeg is. Het plafond is hier met vezelplaten verlaagd. Alleen van buiten af toegankelijk is een ruimte die ook deel uitmaakt van de enkellaagse aanbouw. Deze ruimte was gesloten.

De ruimtes op de verdieping

De verbinding tussen de twee schoolgebouwen (1.1 en 1.2)

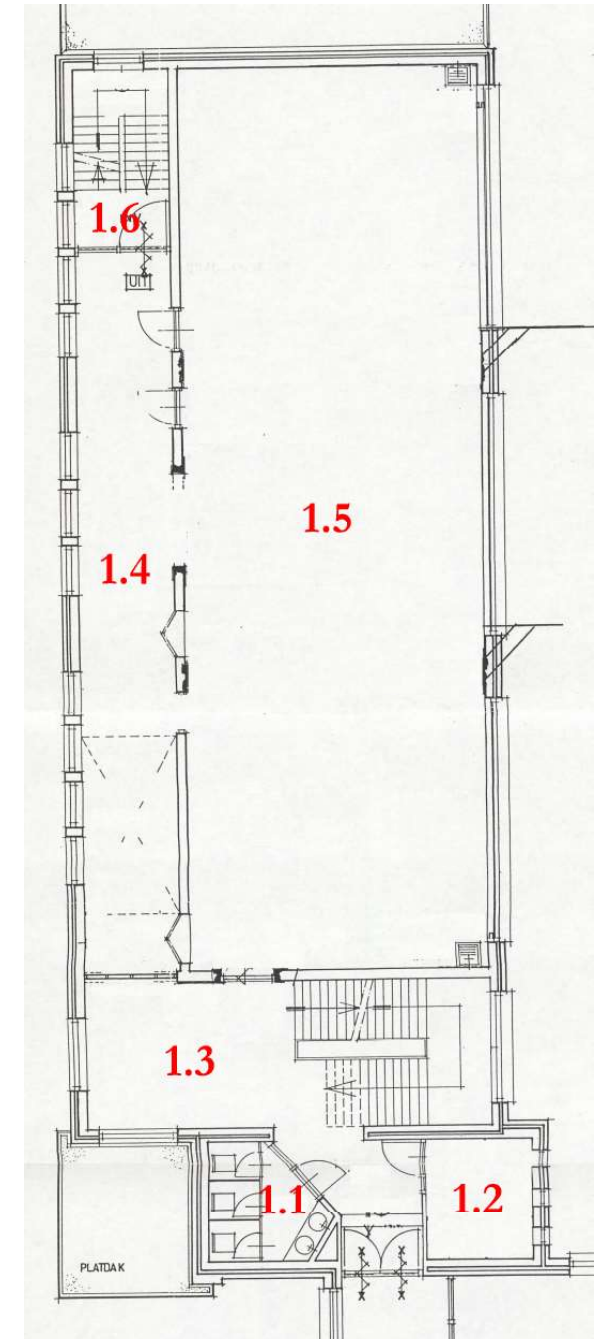
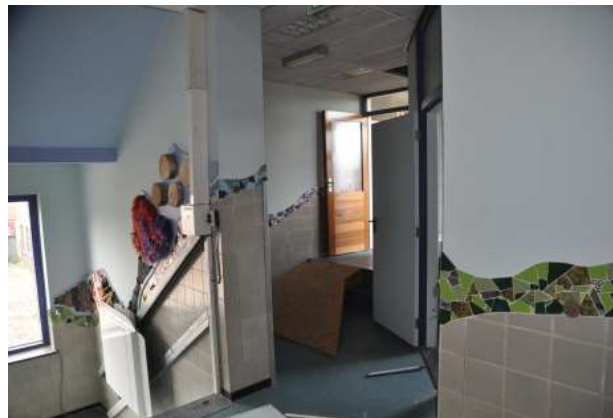
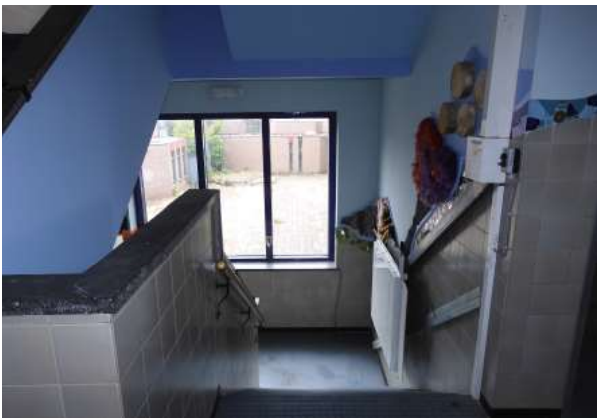
De ruimtes naast de oude schoolvleugel zijn ingericht als toiletruimte voor meisjes (1.1) en voor jongens (1.2). Beide toiletruimtes zijn modern ingericht. Tegeltjes op de vloer en tegen de wanden. De ruimte heeft een verlaagd plafond van vezelplaten.

De tweede ruimte is met een moderne binnendeur afgesloten en was oorspronkelijk als jongenstoilet in gebruik. Tussen beide schooldelen bestond een niveauverschil. Via een hellingbaan is dat hoogteverschil nu tijdelijk opgelost.

De trappenhal op de verdieping (1.3)

Via een bordes voert de trap vanuit de begane grond verder naar de trap die op de verdieping uitkomt. Een drieledige

vensterpartij met daaronder een hardstenen vensterbank brengt verlichting op dit bordes. De kozijnen zijn modern. De inrichting van de trappenhal is identiek aan die van de begane grond: geglaazuurde tegeltjes aan de onderzijde van de wanden, daaronder donkere tegeltjes als plint, daarboven een versierde mozaïeklijst en verder een gestuct bovenste deel van de wanden.

De gang voor de klaslokalen op de verdieping (1.4)

Ook op de verdieping is vóór de klaslokalen een gang gebouwd. Deze is globaal identiek aan de gang op de begane grond. Hier is echter in het midden een wandje gebouwd waarin een uitsparing in de vorm van een brede deuropening is gemaakt.

Opvallend zijn hier nog twee van de drie oorspronkelijke driehoekige uitbouwjes zichtbaar, waardoor via de klaslokalen toezicht op de gang gehouden kon worden.

De deuren en kozijnstijlen die aan deze gang grenzen, zijn modern.

Drie samengevoegde klaslokalen (1.5)

De drie klaslokalen van de verdieping zijn in 1999 tot een grote ruimte verbouwd. De scheidingsmuren tussen de lokalen zijn nog als pijlers blijven staan. De vensters in de buitengevel zijn identiek aan de vensters op de begane grond.

De drempels van de afzonderlijke lokalen zijn van hardsteen en de plinten zijn hier origineel en relatief hoog. De twee resterende driehoekige vensters zijn hier opvallend (groen) geverfd. De plafonds zijn ook hier met vezelplaten verlaagd.

In het midden van de ruimte is recent tegen de gangmuur een klein hoekje gecreëerd met drie wandjes. Een binnendeur, die aangeeft dat dit een toiletdeur is, sluit deze ruimte af van de klaslokalen. De authentieke plinten lopen om dit hokje heen.

De trappenruimte op de verdieping aan de achterzijde van het gebouw (1.6)

De stalen trap van de begane grond komt hier via een bordes uit op de verdieping. De ruimte wordt gescheiden van de gang op deze verdieping door middel van een meerledig kozijn. De trap voert verder naar de zolder.

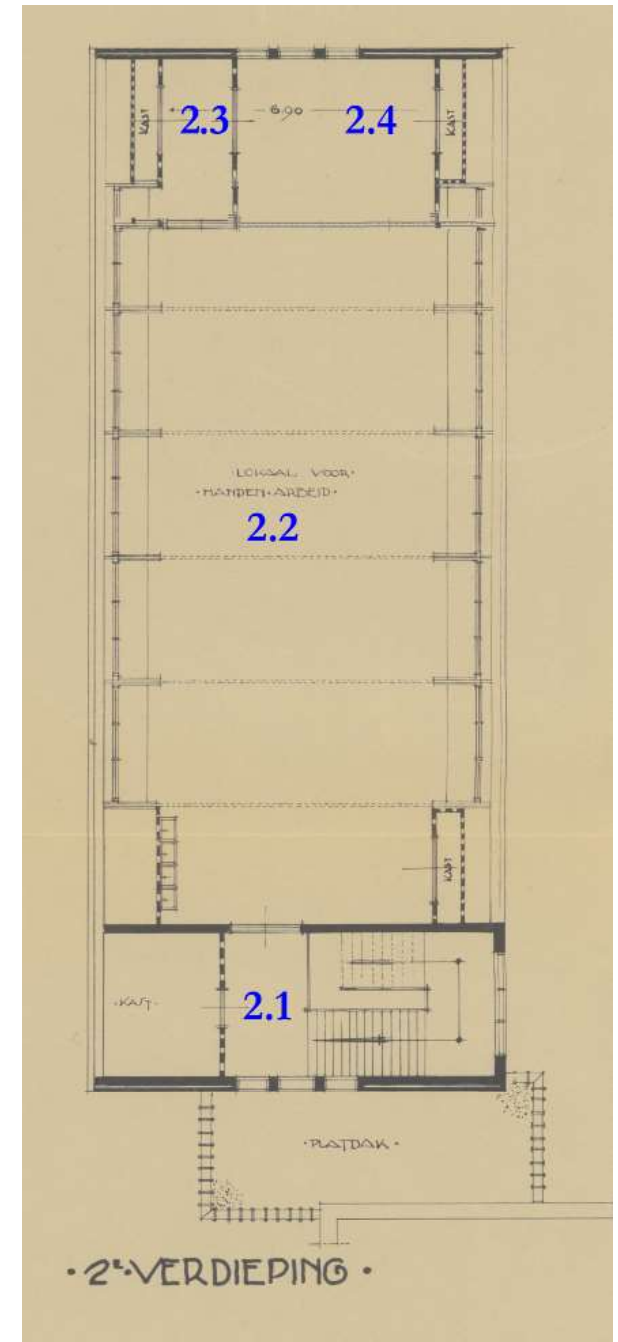
De ruimtes op de zolder

De trappenhal (2.1)

De trap die naar de zolder voert, is identiek aan de trap die vanaf de begane grond naar de verdieping leidt. Hier zijn aan beide zijden van de trap twee trapleuningen aanwezig. Ook hier weer een bordes met een drieledig venster.

De metalen steunen van deze trapleuningen zijn in een mooie vorm gesmeed. Ook zijn op de bovenzijde van de balustrade, die met een forse hardstenen plaat is afgedekt, enkele smeedijzeren puntige steunen geplaatst, die het omlaag glijden op deze schuine zijden voorkomen. De bovenzijde van deze granitoplaat wordt ter hoogte van het bordes en ter hoogte van de zolder met een extra horizontale en verticale plaat verlengd en is zo mooi vormgegeven.

De ruimte vóór de grote ruimte op deze zolder is als halletje te beschouwen. Daaraan grenst een ondiepe ruimte, die met een moderne stompe binnendeur is afgesloten en die als bergruimte is bedoeld. Boven in de gevel zijn drie kleine, bijna vierkante vensters opgenomen. Onder deze vensters forse hardstenen vensterbanken.

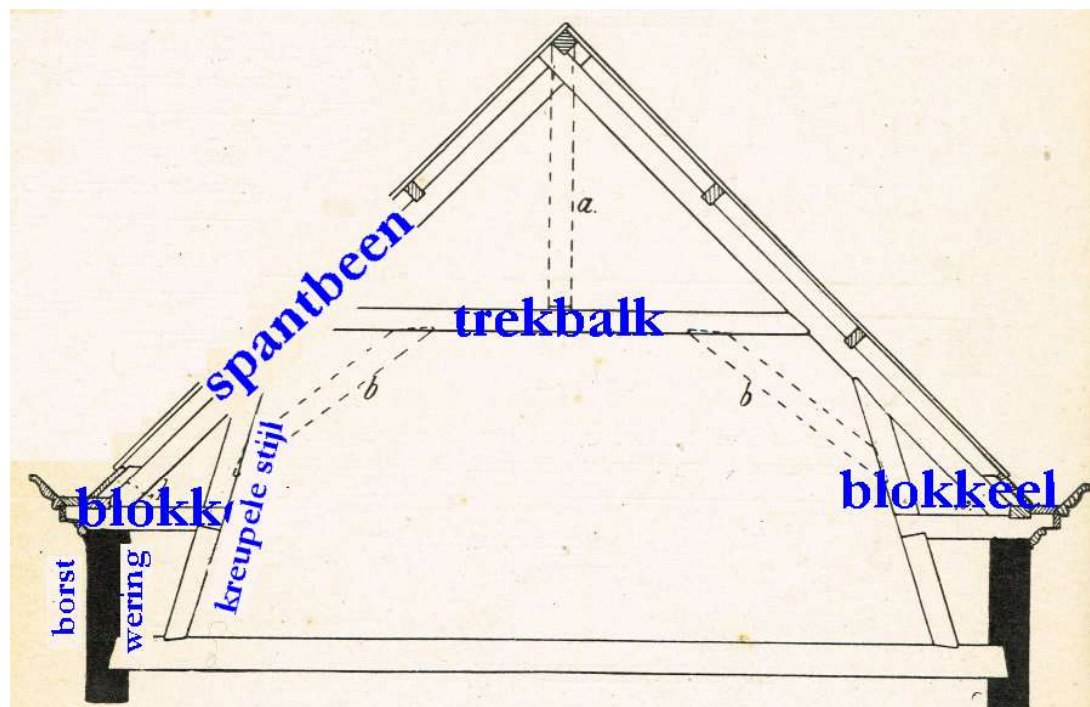
Het oude handenarbeidlokaal (2.2)

De zolder van deze school was in het verleden in gebruik als handenarbeidlokaal. Rondom het lokaal zijn plinten gelegd die hetzelfde formaat hebben als de originele plinten in de beide lagere bouwdelen. Aan beide zijden van de ruimte zijn dakvensters geplaatst, die beide bestaan uit een groot aantal naast

elkaar staande vensters. Het dak wordt aan beide zijden gedragen door een zestal A-spanten. Dit betreft dan de zogenaamde verbeterde Hollandse spanten. Deze spanten zijn met blokkeels in de borstwering verankerd en zorgen daarmee voor een stevige verbinding. De verbindingen tussen de verschillende houten balken zijn met forse bouten en moeren tot stand gekomen. De ruimte tussen de spantbenen en de kreupele stijlen is met een verticaal houten beschot bekleed. Tussen de A-spanten zijn horizontale "tafels" bevestigd, waaraan door leerlingen gewerkt kon worden.

De twee spantbenen zijn op relatief grote hoogte met een trekbaak verbonden. Op die trekbaaken is een plafond geconstrueerd, waardoor het bovenste deel van de A-spanten niet meer zichtbaar is.

Met enkele nieuwe binnenmuren is de achterzijde van het lokaal gesplitst. Links is een stompe deur in de wand geplaatst, in het midden van de wand is een houten harmonicadeur geplaatst en het rechterdeel van de afscheidingswand bestaat uit een geheel.

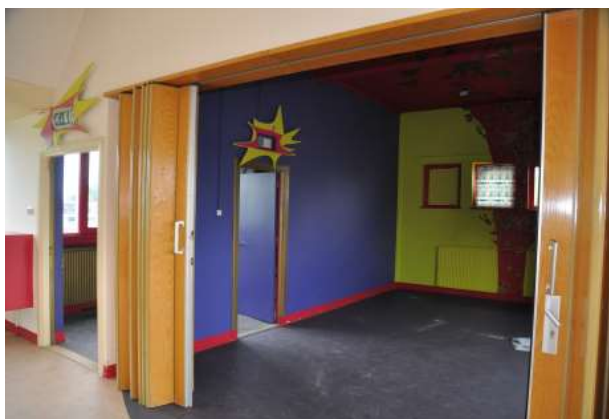
Het trappenhuis (2.3)

Vanuit het handenarbeidlokaal kan aan de achterzijde links het moderne trappenhuis worden bereikt. Hier treffen we nog het achterste spantbeen van de kap. De houten plinten zijn precies als in het handenarbeidlokaal, maar waar nieuwe wanden zijn geplaatst, zijn ze geschilderd. Links van het spant is het achterste deel van het brede dakraam zichtbaar. Rechts van het spant, aan de achterzijde, is de schuine zijde van het zadeldak nog een klein stukje zichtbaar. De stalen trap voert via een bordes naar de verdieping en van daaruit naar de begane grond. De ruimte is extra beveiligd met een houten hekwerk.(J:DSC_0145)

Het toneelpodium (2.4)

Achter de harmonicawand is een afgescheiden ruimte te bereiken, die wellicht ooit als toneelpodium is gebruikt. Tussen het handenarbeidlokaal en het podium is overigens geen niveauverschil aangebracht. In de wand tussen de trapruimte en dit podium is nog een moderne deur opgenomen. In de achtergevel van het schoolgebouw zijn drie kleine vierkante vensters opgenomen. Die zijn in de podiumruimte zichtbaar. De laatste dakvensterramen brengen nog enig licht in deze ruimte. Geschilderde plinten imiteren de plinten die in de overige ruimtes op de zolder aanwezig zijn. Aan de zijkant van de ruimte is een ondiepe maar brede houten kast gebouwd, die opgebouwd is uit een verticaal houten beschot.

III Samenvatting, conclusies en adviezen

Samenvatting

Aan de Tongelresestraat werden op het grondgebied van de parochie van de Heilige Antonius van Padu-
akerk in 1921 en 1922 een patronaatsgebouw en een school gebouwd. Omdat er in die jaren een grote
bevolkingstoename plaatsvond, werd op het terrein enige jaren later, in 1930, een tweede 6-klassige gan-
genschool gebouwd. De befaamde architecten Louis Kooken en Frans Wolters waren de ontwerpers ervan.
In 1968 fuseerden beide scholen en in dat jaar was er voor het eerst sprake van een gemengde school
voor jongens en meisjes. De naam van de nieuwe school luidde sedertdien 'Openbare Basisschool De
Laak'.

Gemeenschapshuis De Ronde opende in 1982 haar deuren in een nieuw gebouw op de plaats van het
oude patronaatsgebouw dat in november 1976 was afgebrand.

Het schoolcomplex heeft daarna nog een aantal jaren als basisschool dienst gedaan, maar ook hier sloeg
de vergrijzing toe. De laatste jaren heeft het schoolgebouw niet meer als basisschool gediend, maar kreeg
het een functie als VTA (vrijetijdsaccommodatie). De VTA "de Ronde" werd ook veelvuldig gebruikt.

In het midden van de jaren '80 vonden verbouwingen plaats aan beide scholen. De school aan de straat
werd hoofdzakelijk binnen verbouwd en behield zijn uiterlijk. De verbouwingen waren vooral opvallend
en ingrijpend aan de dwars staande school. De buitengevels kregen een volledig ander uiterlijk waardoor
het karakter van de jarendertigsschool verdween. Het ensemble, dat tot die tijd zo opvallend in de wijk had
gestaan, was daarmee gescheiden.

Ook het interne deel van de school werd grondig aangepakt. Het volume bleef nagenoeg ongewijzigd.

Op de begane grond en de verdieping werden de afzonderlijke klaslokalen tot één geheel samengevoegd
en in het achterste deel van de school werd een compleet nieuwe trappenhal met stalen trappen toege-
voegd.

De school kreeg kunststoffen kozijnen omwille van de warmte-isolatie. Ook door deze aanpassing is het
karakter van de school ingrijpend gewijzigd. Dit is overigens een probleem, dat in de laatste decennia veel
voorkomend is.

De beide scholen worden al enige jaren niet meer gebruikt en liggen er desolaat bij.

In het interieur zijn slechts weinig zaken bewaard gebleven, die de identiteit van een vroegere lagere
school kenmerken. In de gangen zijn in enkele gevallen de puntig uitstekende staande erkertjes afgebro-
ken en wegens het nieuwe gebruik vervangen door een binnendeur.

De zolder, de plaats die in het verleden als handenarbeidlokaal werd gebruikt, is nog het enige herkenbare
schoollokaal in het gebouw. Het lokaal wordt gedomineerd door de met beschot omklede kapspanten.

Deze ruimte is nog karakteristiek voor de oude schoolgebouwen, omdat die vaak een handenarbeidlokaal
op de zolder hadden.

Conclusie

De school parallel aan de Tongelresestraat vertoont nog de uiterlijke kenmerken van een vooroorlogse school.

Daarom is het ook begrijpelijk, dat deze school als karakteristiek word gekenmerkt.

De school die dwars op de straat staat, vormt een geheel met de andere school en heeft ook voor een deel dezelfde geschiedenis. Door de ensemblewerking zouden de beide afzonderlijke delen dan ook een sterker geheel moeten zijn. Maar het uiterlijk van beide scholen verschilt aanzienlijk. Feitelijk is een van de weinige bouwhistorisch waardevolle onderdelen van de dwarsvleugel niet zichtbaar, omdat die onder de kap in de zolderconstructie worden gevonden.

De vraag is nu, of de combinatie van deze twee schoolvleugels de bouw- en cultuurhistorische waarde van de afzonderlijke onderdelen op een hoger niveau brengt. Onze mening is, dat de dwarsvleugel niet bijdraagt aan het versterken van de karakteristieke waarde van het geheel. De uiterlijke vormgeving van de school aan de straat is sterk gerelateerd aan de jaren '30. Het volume, de korrel, van beide schoolvleugels zijn vergelijkbaar, maar het uiterlijk van beide vleugels, zichtbaar in de soorten en kleur van de baksteen en de vensterindeling van de dwarsvleugel wijkt in negatieve zin af van de karakteristieke waarde van de school aan de straat. Eenvoudig gezegd: de dwarsvleugel is wat uiterlijk betreft niet vergelijkbaar met de buurman aan de straat en heeft te weinig uitstraling om een passend karakteristiek ensemble te vormen.

Bovenstaande conclusie uit dit bouw- en cultuurhistorisch onderzoek is het gevolg van de waardering die de antwoorden op vragen naar de cultuurhistorische en architectonische waarde van een object geven. Enkele van de belangrijkste vragen, die gesteld kunnen worden om de monumentaliteit vast te kunnen stellen, luiden:

- hoe wordt het uiterlijk van het pand beleefd?
- is het pand onderdeel van het collectieve geheugen van de stad?
- is het pand nog authentiek en gaaf?
- is de architect landelijk bekend en/of de architectuurstijl bijzonder?
- is de combinatie van panden aan deze straat samenhangend?
- is dit soort panden kenmerkend voor deze streek?

De (negatieve) waardering voor de dwarsvleugel is ontstaan als resultaat van de bovenstaande vragen:

- De bakstenen gevels zijn medio jaren '80 vernieuwd en veel vensters zijn voorzien van kunststoffen kozijnen. De omvang, de hoogte, de overstekende dakrand en het pannendak van de school doen nog enigszins denken aan de ouderwetse lagere scholen.
- Het pand heeft voor honderden kinderen jarenlang een belangrijke invloed op hun opvoeding gehad. Di herinneringen liggen dus voor een deel in het gebouw. Gelukkig zijn herinneringen niet uitsluitend verbonden met het gebouw. Foto's en verhalen zorgen eveneens voor herinneringen.
- Het pand is niet meer authentiek, het uiterlijk is voor een groot deel veranderd.
- In Eindhoven zijn Louis Kooen en Frans Wolters gewaardeerde architecten. Het pand aan de Tongelresestraat is duidelijk van hun hand, de dwarsvleugel mist na de verbouwingen die kenmerken.

-De combinatie, het ensemble van beide schoolgebouwen is fysiek samenhangend, echter door de grote verschillen in uiterlijk kan daar geen meerwaarde aan worden toegekend.

Zoals op pagina 12 al is geconcludeerd, verhoudt de school die parallel aan de straat staat zich volledig met de bebouwing aan de overzijde van de weg. Die school tracht nog de overige bebouwing aan deze zuidoostzijde van de straat zo veel mogelijk te verbinden.

De dwarsvleugel is echter niet aan de straat gerelateerd en is als het ware in een hoekje gedrukt. Een verhouding tot de bestaande bebouwing ontbreekt.

-In de twintiger en dertiger jaren van de twintigste eeuw zijn vele tientallen scholen gebouwd om het groeiende aantal leerlingen op te kunnen vangen. Het is niet mogelijk om al die scholen als school in leven te houden. Daarom is het van belang dat juist de best bewaarde gebouwen van de bekendste architecten worden gekoesterd.

Adviezen

In dit geval is het moeilijk om adviezen te geven, die, wat de school betreft, in de toekomst van nut kunnen zijn.

Het is zinloos om losse elementen die voor een school typerend zijn, te bewaren of elders te herplaatsen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de erkertjes die op pagina 22 zijn afgebeeld.

Het al eerder genoemde enige onderdeel in de dwarsvleugel, dat van waarde is, bestaat uit de houten aankleding van de zolder met zijn spanten en houtbekleding. Het herplaatsen van die elementen in een eventuele nieuwbouw zou niet reëel zijn.

De footprint van het gebouw is na een sloop verdwenen. Op de identieke plaats een gebouw neerzetten, om zo de herinnering aan de school overeind te houden is niet zinvol. Meer reëel is het om in het (herbestemde) schoolgebouw aan de straat een foto-expositie in te richten, waar de beide scholen op papier tot leven komen.

Samenvatting van monumentwaarden

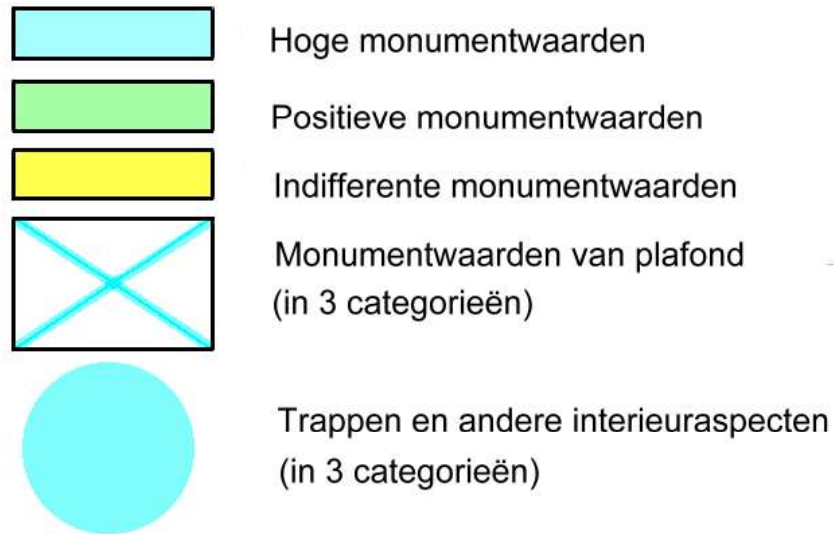
hoge monumentwaarden

-n.v.t.

positieve monumentwaarden

- volume en dak van de school
- dakkapellen
- originele overstekende houten dakranden
- situering van de klaslokalen aan een gang
- resterende driehoekige erkertjes met vensters in elk klaslokaal
- resterende hardstenen vensterbanken in de gangen
- hardstenen drempels
- hardstenen trapleuningen en smeedijzeren elementen daarop
- houten kaponderdelen van de zolder

IV Interne waardestelling

De categorieën die worden aangeduid, zijn:

- hoge monumentwaarde (van groot belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied);
- positieve monumentwaarde (van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied), en
- indifferente waarde (van geen of relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied). Verbouwingen of (gedeeltelijke) sloop zullen op weinig bezwaren stuiten.

Aan dit bouw- en cultuurhistorisch rapport horen standaard een of meerdere waardenstellingstekeningen te worden gevoegd. Daarop wordt normaliter aangegeven, welke onderdelen van de buitengevels en van het interieur met zijn balklagen een bepaalde monumentwaarde vertegenwoordigen.

De uitwerking van het onderzoek is conform de "Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek" (Den Haag, 2009) uitgevoerd.

Bij deze interne waardenstelling worden de monumentwaarden van een pand in onderlinge samenhang vergeleken. Op basis daarvan vindt een classificatie plaats in drie categorieën.

Het pand wordt gewaardeerd zoals de tekening met kruisen en bolletjes laat zien.

De balklagen (met een kruis in de kleuren blauw, groen of geel) worden gewaardeerd zoals hiernaast is te lezen.

Het plafond van de kelder wordt gevormd door een eventuele balklaag met plankenvloer (in sommige gevallen de betonlaag) van de kamers en de gang erboven. In het geval van deze school is dat niet van toepassing.

Boven de zichtbare plafonds op de verdieping waarderen we dus de vloer van de bovenliggende zolder.

In dit onderzoek is niet alleen het exterieur (voornamelijk de gevels en vensters) met kleuren ingetekend, maar ook het interieur. De monumentwaardigheid van het interieur, onder andere bestaande uit balklagen en tussenmuren is hier ook in kleuren aangegeven.

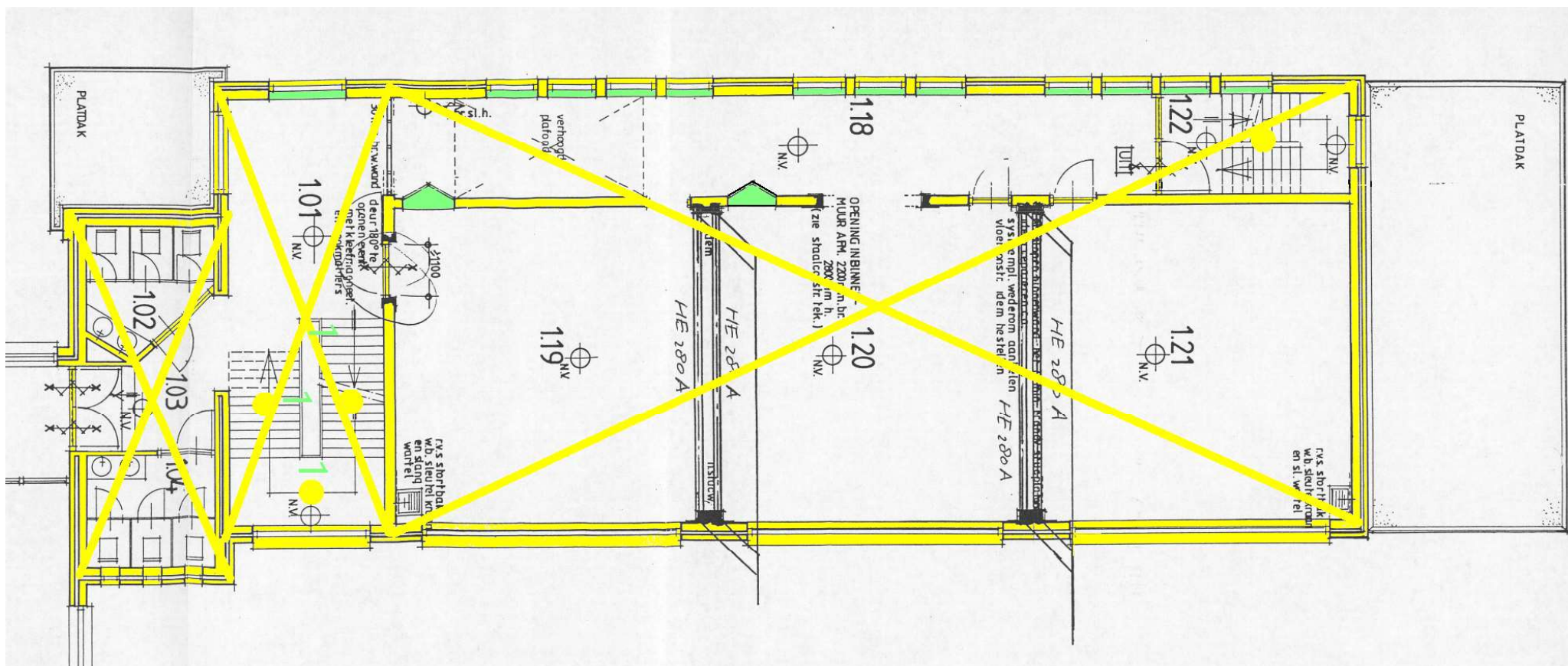
Monumentale elementen in het interieur, niet zijnde muren, worden met een nummer aangeduid en ook beschreven.

Hoog monumentale elementen bepalen de monumentwaardigheid van de boerderij en dienen als zodanig te worden gewaardeerd.

Positief monumentale waarden dragen bij aan de monumentwaardigheid en zouden eventueel kunnen worden gewijzigd, maar dat zal altijd in overleg met de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) moeten gebeuren.

Indifferente waarden worden gegeven aan elementen die niet bijdragen aan de monumentaliteit. Dat zijn vaak de zaken die in het verleden al zijn vernieuwd. Indien hier behoefte aan bestaat, kunnen die zaken (in overleg met de CRK) worden verwijderd of vernieuwd. Een voorwaarde daarbij is echter, dat het monumentale beeld van het pand in stand blijft of versterkt wordt.

N.B. Wij hebben ons uitsluitend gebaseerd op de bouwhistorie, de architectuur- en de cultuurhistorische belangen van het complex, zonder rekening te houden met de bouwtechnische toestand.

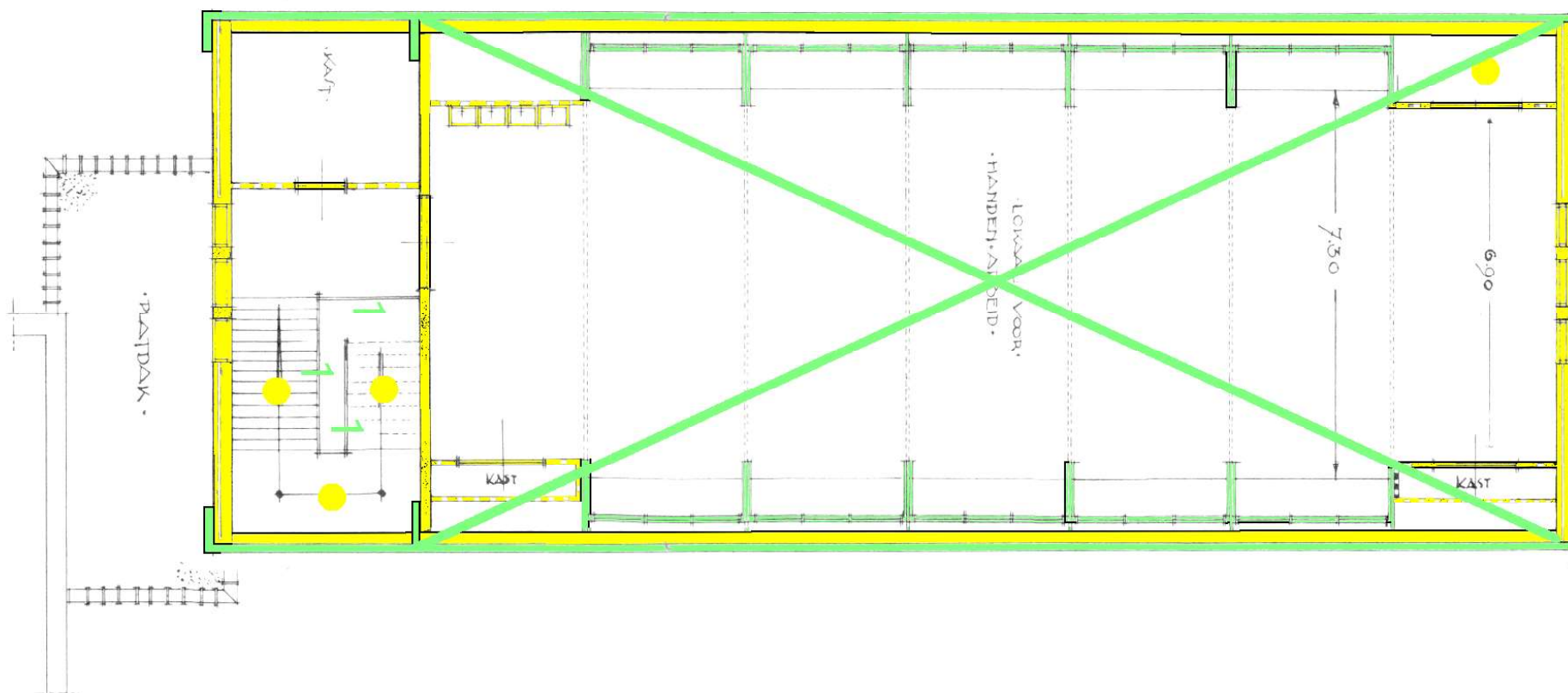
De waardestelling van de afzonderlijke onderdelen en plafonds van de bebouwing op de verdieping.

De groene arcering bovenaan betreft de vensterbanken in de hal en de lange gang.

De buitenmuur is daar indifferent.

Het groene cijfer 1 geeft de hardstenen trapleuningen met de ijzeren beugels weer.

• 2^e VERDIEPING •

De waardstelling van de afzonderlijke onderdelen en plafonds van de bebouwing op de zolder en de kap.
 De groene arcering omde school heen betreft de houten bakgoten
 Het groene cijfer 1 geeft de hardstenen trapleuningen met de ijzeren beugels weer.

V Bronnen en literatuur

- Bosma K. e.a., Bouwen in Nederland 600-2000, Zwolle, 2007
- Bot P., Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur, Alphen aan de Maas, 2009
- Brock, A.C., De stad en Meyerij van 's-Hertogenbosch of derzelver beschrijving, Liempde, 1978
- Camps, H.P.H., Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 deel I De meierij van 's-Hertogenbosch, 's-Gravenhage, 1979
- Haslinghuis E.J. en H. Janse, Bouwkundige termen: verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie, 2005, Nijmegen
- Melssen, J.Th.M., Wapen van de voormalige gemeente Tongelre, in: eindhoven-encyclopedie.nl, 1986
- Mommers H., Dakpannengids, z.p., 2000
- Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed, Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek, lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst, Den Haag 2009
- Stenvert Ronald en Gabri van Tussenbroek e.a., Inleiding in de bouwhistorie : opmeten en onderzoeken van oude gebouwen, Utrecht, 2020
- Vries, J. de, Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse plaatsnamen, Utrecht-Antwerpen, 1962

Archieven:

- RHCE (Regionaal Historisch Centrum Eindhoven)
- Stichting Eindhoven in beeld

Websites:

- mijn.kadaster.nl
- www.delpher.nl
- www.kadadstralekaart.com
- www.google.nl/maps
- www.documentatie.org
- www.joostdevree.nl

Colofon

Stadsdeel: Tongelre

Adres: Tongelresestraat 150

Kadaster: Tongelre - sectie E - nr. 2220

Typering: zesklassige R.K. Bijzondere Jongensschool voor Lager Onderwijs 'Sint-Stanislaus'

Bouwaanvraag: 1930-525 door de St. Josephvereniging uit Eindhoven

Architecten oorspronkelijke bouw: Lodewijk J.P. Kooken (Weert, 1867 - Eindhoven, 1940) en Franciscus J.

Wolters (Huisseling, 1877 - Eindhoven, 1959)

Bouwjaar oorspronkelijke bouw: 1930-1930 / bouwjaar toiletgebouw achterzijde: 1960/1961
Bouwjaar alle gevels en de gevelopeningen in de zuidwestgevel: vermoedelijk 1985-1986

Bestemmingsplanaanduiding: karakteristiek

Huidig gebruik: leegstaand schoolgebouw

Rapport opgemaakt door

Cultuurhistorisch Bureau Hüsken en Zoon

Hulstbosakker 7

5625 VR Eindhoven

Opdrachtgever: [REDACTED] Stichting Woonbedrijf SWS.HhvL, Eindhoven

Publicatie van dit rapport of delen ervan is uitsluitend mogelijk na akkoord van ons bureau en de opdrachtgever, [REDACTED].

Eindhoven, 14 september 2021